

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

рішенням вченої ради

Уманського державного педагогічного

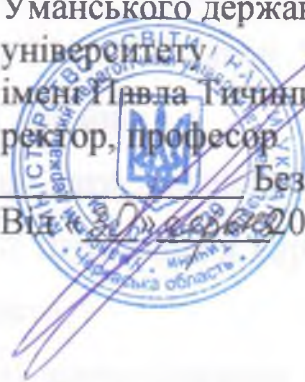
університету

імені Павла Тичини

ректор, професор

Безлюдний О. І.

Від 20 листопада 2015 р., протокол № 13

**ПОЛОЖЕННЯ
ПРО ЄВРОПЕЙСЬКУ КРЕДИТНО-ТРАНСФЕРНУ СИСТЕМУ
НАВЧАННЯ В УМАНСЬКОМУ ДЕРЖАВНОМУ
ПЕДАГОГІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ імені ПАВЛА ТИЧИНИ**

НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

Дане Положення розроблено відповідно до чинного законодавства у сфері освіти України (від 01.07.2014 № 1556-VII Закон України «Про вищу освіту»), наказів Міністерства освіти і науки України:

- від 13.07.2007 № 612 «Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське та світове освітнє співтовариство на період до 2010 року»;

- від 16.10.2009 № 943 «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи»;

- від 26.02.2010 № 1/9-119 «Методичні рекомендації щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах»;

- Науково-методичний посібник для працівників вищої освіти України «Національний освітній глосарій: вища освіта».

При розробці Положення було враховано рекомендації нарад-семінарів та науково-практичних конференцій, що проводились МОН України у Києві, Одесі;

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ЗОНИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У рамках Болонського процесу було сформульовано шість ключових позицій.

1. Уведення двоциклового навчання: 1-й цикл - ступінь бакалавра (3-4 роки навчання); 2-й цикл ступінь магістра (через 1,5-2 роки) /або докторський ступінь (за умови 7-ми років загальної тривалості навчання).

2. Запровадження кредитної системи (технологія обліку трудомісткості навчальної роботи студента в кредитах): за основу пропонується прийняти Європейську кредитно-трансферну накопичувальну систему (ЄКТС), здатною працювати в рамках концепції «навчання упродовж усього життя».

3. Контроль якості освіти. Передбачається організація акредитаційних агентств, незалежних від національних урядів і міжнародних організацій. Оцінка буде ґрунтуватися не на тривалості або змісті навчання, а на тих знаннях, уміннях і навичках, що отримали випускники. Одночасно будуть встановлені стандарти транснаціональної освіти.

4. Розширення мобільності: передбачено істотний розвиток мобільності студентів, викладачів та іншого персоналу для взаємного збагачення європейським досвідом (за умови проведення змін у національних законодавчих актах щодо працевлаштування іноземців).

5. Забезпечення працевлаштування випускників: знання і вміння випускників повинні бути застосовані і практично використані на користь усієї Європи. Усі академічні ступені та інші кваліфікації повинні відповідати запитам європейського ринку праці, а професійне визнання кваліфікацій - бути спрощеним (за рахунок використання Додатка до диплома).

6. Забезпечення привабливості європейської системи освіти: залучення в Європу більшої кількості студентів з інших регіонів світу. Введення загальноєвропейської системи гарантії якості освіти, кредитної системи накопичення, легкодоступних кваліфікацій тощо сприятиме підвищенню інтересу європейських та інших громадян до вищої освіти.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Положення про Європейську кредитно-трансферну систему (ЄКТС) організації освітнього процесу в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини (далі Положення) спрямовано на відпрацювання відповідної технології організації освітнього процесу та адаптацію системи підготовки фахівців в університеті до вимог Болонського процесу.

Метою запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах є забезпечення якості вищої освіти та інтеграція національної системи вищої освіти в європейське та світове освітнє співтовариство.

- *Аплікаційна форма ЄКТС (форма-заява) студента* розроблена для мобільних студентів, які проведуть обмежений період навчання в іншому навчальному закладі. Студенти, які мають намір завершити навчання в іншому навчальному закладі, мають зараховуватися за стандартною процедурою, що існує в даному навчальному закладі, і, відповідно, мають заповнити інші типи форм-заяв.

Аплікаційна форма студента містить усю необхідну інформацію про мобільного студента, яку потребує потенційний приймаючий заклад. Якщо навчальний заклад потребуватиме додаткову інформацію від студента, що поступає (наприклад, стосовно проживання, особливих вимог, пов'язаних зі станом здоров'я), він може вимагати її окремо.

Дане Положення має на меті удосконалення системи контролю якості знань студентів, сприяння формуванню системних і систематичних знань та ритмічній самостійній роботі студентів впродовж семестру та усього періоду навчання, підвищення об'єктивності оцінювання знань та адаптацію до вимог, визначених Європейською системою залікових ЄКТС-кредитів (ECTS-Credits).

На підставі цього Положення здійснюється підготовка фахівців денної та заочної форми навчання за всіма напрямками підготовки в університеті.

Європейська кредитно-трансферна система (ЄКТС) - це орієнтована на особу, що навчається, система накопичення і трансферу кредитів, яка ґрунтується на прозорості результатів навчання і освітнього процесу. Вона сприяє плануванню всіх видів програм, наданню, оцінюванню, визнанню і підтвердженню кваліфікацій та навчальних модулів, а також сприяє мобільності студентів.

Метою впровадження ЄКТС системи в університет є інтенсифікація освітнього процесу та підвищення якості підготовки фахівців шляхом:

- стимулювання систематичної та якісної як аудиторної, так і самостійної роботи студентів протягом семестру;
- підвищення мотивації студентів до набуття знань та вмінь, а також відповідальності за результати власної навчальної діяльності;
- прищеплення студентам почуття навчальної дисциплінованості;
- підвищення можливостей студентської мобільності;
- досягнення сумісності та прозорості програм підготовки та кваліфікацій;
- підвищення об'єктивності оцінювання рівня набутих студентами знань та вмінь.
- забезпечення навчання студентів за індивідуальною варіативною частиною освітньо-професійних програм;
- підвищення якості підготовки фахівців та їх конкурентоспроможності, забезпечення доступу до ринків праці, посилення престижу вищої освіти України.

ЄКТС базується на ключових документах: Інформаційний пакет/каталог курсів, Аплікаційна форма студента, Угода (договір) про навчання, Угода про практичну підготовку та зобов'язання про якість, Академічна довідка, Додаток до диплома.

- **каталог курсів / Інформаційний пакеття** — загальна інформація про університет (факультет), назва базових бакалаврських програм (спеціальностей) та програм професійного спрямування (спеціалізацій), анотації дисциплін із зазначенням їх статусу (обов'язкових або вибіркових) та обсягів, методики й технології викладання, форми та умови проведення контрольних заходів, опис системи оцінювання знань та умінь і реєстрації успіхів студента, а також умови прийому, навчання, проживання і т. д. для кожного студента.

- **Договір про навчання** між студентом та вищим навчальним закладом

(напряму, ступінь, порядок і джерела фінансування, порядок розрахунків); це навчальний контракт, що стосується навчальної програми, яка буде вивчатися, і кредитів ЄКТС, які будуть присвоюватися за успішне її закінчення, є обов'язковим як для місцевого і закордонного закладів (home and host institutions), так і для студентів.

- В *Угоді про підготовку* мають бути чітко зазначені місце проходження практики, її тривалість, робота, що має бути виконана (опис робочого завдання), права та обов'язки того, хто навчається, та очікувані результати навчання. Також в ній мають зазначатися, яке оцінювання та критерії оцінювання будуть використані при оцінюванні очікуваних результатів навчання, та хто буде відповідальним за практику, тобто роль роботодавця (того, хто надає базу практики) та роль, там, де можливо, приймаючої установи. Угода про підготовку має бути підписана трьома сторонами – особою, що навчається, навчальним закладом та роботодавцем (тим, хто надає базу практики). Там, де передбачається участь приймаючого закладу, він також має підписати угоду. Основна відповідальність лежить на закладі, що надає кваліфікацію. В угоді має бути визначена кількість кредитів ЄКТС, що будуть присвоєні після досягнення очікуваних результатів навчання.

- *Академічна довідка*, яка засвідчує досягнення студента у певному періоді навчання, який є всебічним і загальнозрозумілим і може легко передаватися від одного закладу до іншого. В ній вказуються засвоєні студентом модулі-ЄКТС, обсяг та якість їх засвоєння за шкалою успішності на національному рівні та за системою ЄКТС.

- *Додаток до диплома*, які підтверджують отримання академічного ступеня / кваліфікації. Вони мають чіткий формат, затверджений Європейською комісією та Радою Європи і ухвалений державами, які підписали Болонську декларацію.

ЄКТС може мати успіх лише за умов добровільної участі, прозорості, гнучкості і клімату взаємної довіри та впевненості.

Основними вимогами при впровадженні ЄКТС у навчальному закладі є:

- призначення координатора ЄКТС від навчального закладу;
- призначення координаторів ЄКТС з числа працівників кафедр (факультетів) за дисциплінами на усіх факультетах;
- призначення кредитів ЄКТС для всіх блоків курсу;
- випуск інформаційного пакету / каталогу курсів щодо усіх навчальних предметів / дисциплін, у яких ЄКТС буде використовувати / використовуватися рідною мовою та однією з мов ЄО;
- використання форм заяв для студентів, перелік оцінюваних дисциплін і навчальних контрактів.

2. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАКЕТ/КАТАЛОГ КУРСІВ

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини публікує інформаційний пакет/каталог курсів як довідник для потенційних партнерів, студентів і викладацького складу закладів-партнерів, до своїх курсів, навчальних програм, навчального й адміністративного устрою. Призначення інформаційного пакету/каталогу курсів у тому, щоб сприяти прозорості

навчальної програми, допомагати викладачам орієнтувати студентів на вибір відповідних програм і планувати їхнє навчання за кордоном, і забезпечувати практичною інформацією.

Інформаційний пакет/каталог курсів систематично — кожного року оновлюється і легко доступний для користувачів, студентів і викладацького складу. Інформаційний пакет / каталог курсів можна переглянути на сайті університету: http://udpu.org.ua/viewpage.php?page_id=269

3. КРЕДИТИ ЄКТС

Кредити ЄКТС пов'язані з дескрипторами рівнів національних і європейської рамок кваліфікацій. Кредити ЄКТС є числовим еквівалентом оцінки призначеної для розділів курсу, щоб охарактеризувати навчальне навантаження студента, що вимагається для завершення курсу. Вони відображають кількість роботи, якої вимагає кожен блок курсу відносно загальної кількості роботи, необхідної для завершення повного року академічного навантаження у закладі, тобто лекції, семінари, практичні та лабораторні роботи, консультації, усі види практик, самостійна робота та екзамени чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням.

Кредити ЄКТС - це відносне, а не абсолютне мірило навчального навантаження студента, що лише визначає, яку частину загального навантаження студента, що лише визначає, яку частину загального річного навчального навантаження займає один блок курсу у закладі чи на факультеті. 60 кредитів ЄКТС відповідають навчальному навантаженню повного року формального навчання (навчального року) і асоційованим результатам навчання (зазвичай 30 кредитів на семестр і 20 кредитів на триместр). У більшості випадків, навантаження студента складає 1800 годин на навчальний рік, відповідно один кредит відповідає 30 годинам роботи.

Великі за обсягом навчальні дисципліни (у тому числі такі, що вивчаються впродовж кількох періодів навчання) можуть поділятися на модулі, яким також встановлюються кредити. Встановлення кредитів курсовим роботам може здійснюватись як самостійним навчальним складовим, так і на правах окремих модулів дисциплін. Навчальним складовим, які плануються в тижнях (практики та кваліфікаційні роботи), можна встановлювати 1,5 - 2 кредити на кожен тиждень.

Встановлення кредитів компонентам навчального плану не повинно порушувати кількості кредитів навчального плану, навчального року та періодів навчання. Обсяг додаткових кредитів, які студент може отримати за навчальний рік (повторне вивчення дисциплін, ліквідація академічної різниці), не повинен перевищувати 20 кредитів за рік. Максимально допустимий обсяг академічної різниці при поновленні, переведенні студента або зарахуванні на другий-третій курси на основі здобутого рівня молодшого спеціаліста встановлюється вищим навчальним закладом, але не може перевищувати, як правило, 20 кредитів (10 кредитів при зарахуванні на останній курс чи рік навчання).

Кредити ЄКТС забезпечують відповідність програми з точки зору навчального навантаження на період навчання за кордоном.

Кредити призначаються кваліфікаціям або навчальним програмам в цілому, а також їх навчальним (освітнім) компонентам (таким як навчальні

курси, кваліфікаційна робота, виробнича практика та лабораторна робота). Кількість кредитів, що призначається кожному компоненту, визначається на основі його вагомості в обчисленні навантаження студента, необхідного для досягнення результатів навчання у формальному контексті.

Кредити присвоюються студентам («повної» або «неповної» форми навчання) після завершення навчальної діяльності, яку вимагає формальна навчальна програма або окремих освітніх компонент та успішне оцінювання досягнутих результатів навчання. Кредити можуть накопичуватися з метою отримання кваліфікацій за рішенням закладу.

Кредити, присвоєні з однієї програми, можуть бути перенесені на іншу програму, запропоновану тим самим або іншим закладом. Цей трансфер (перенесення) може мати місце лише тоді, якщо заклад, що присвоює ступінь (кваліфікацію), визнає кредити і відповідні (асоційовані) результати навчання. Заклади-партнери мають заздалегідь узгодити визнання періодів навчання за кордоном.

Кредити ЄКТС слід призначати усім наявним розділам курсу - обов'язковим та факультативним. Кредити необхідно виділяти на випускні кваліфікаційну роботу і всі види практик, де ці «розділи» є офіційною частиною програми з присвоєнням відповідного кваліфікаційного ступеня, включаючи вчені ступені, поки триває процес оцінювання успішності.

Зв'язок між кредитами ЄКТС і рівнем та складністю курсу немає жодного зв'язку. Рівень розділу курсу не може визначатися кредитами ЄКТС. Рівень розділу курсу описується в інформаційному пакеті, який інформує про мету і завдання курсу, необхідні знання, якими має оволодіти студент, методи, що застосовуються у процесі викладання та навчання; форму оцінювання та опис змісту курсу. Ці елементи доповнюються, за необхідності, особистими контактами між викладачами. До повної компетенції викладачів відноситься оцінювання навчального навантаження і, таким чином, розподілення кредитів. Однак курс вищого рівня не повинен містити в собі більше кредитів ЄКТС, ніж той, що знаходиться на нижчому рівні, лише через його рівень.

Кредити ЄКТС призначаються для розділів курсу, але присвоюються лише студентам, які успішно завершили курс, задовольняючи всі необхідні вимоги стосовно оцінювання. Іншими словами, студенти не одержують кредитів ЄКТС просто за відвідування занять чи проведення часу за кордоном - вони повинні задовольнити всі вимоги щодо оцінювання, визначені у закордонному закладі, щоб продемонструвати, що вони виконали заявлені навчальні завдання для даного розділу курсу. Процедура оцінювання може проводитися у різноманітних формах: письмові чи усні екзамени, курсова робота, поєднання цих двох чи інших засобів таких, як презентації на семінарах, інформацію про які слід включити в інформаційний пакет.

Кредити надаються не лише за хороші оцінки - загальна кількість кредитів на один курс є фіксованою і однаковою для всіх студентів, які досягають успіху в цьому оцінюванні. Якість роботи студентів над програмою навчання визначається через виставлення оцінок.

Перенесенню (трансферу) та накопиченню кредитів сприяє використання ключових документів ЄКТС (каталог курсу, аплікаційна форма студента, угода

про навчання та академічна довідка) та Додаток до диплома.

4. ПЛАНУВАННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

4.1. Планування графіку освітнього процесу та розкладу навчальних занять

Тривалість теоретичного навчання впродовж періоду навчання визначається як різниця його загальної тривалості та тривалості екзаменаційної сесії. Тривалість екзаменаційної сесії визначається з розрахунку: не менше 2/3 тижня на один екзамен.

Розподіл контактних годин між лекціями, практичними, семінарськими, лабораторними заняттями та консультаціями, а також між тижнями теоретичного навчання є прерогативою вищого навчального закладу. При цьому максимальне тижневе аудиторне навантаження не повинно перевищувати: для студентів ступенів бакалавра — 30 годин, спеціаліста — 24 годин, магістра — 18 годин. Складання заліків, як правило, проводиться на останньому практичному, семінарському чи лабораторному занятті.

4.2. Структурно-логічна схема програми підготовки

Підґрунтям для створення навчального та робочого навчального планів має бути структурно-логічна схема (СЛС) програми підготовки. СЛС є необхідною умовою впровадження кредитно-трансферної накопичувальної системи організації навчального процесу. СЛС є складовою інформаційного пакета факультету (інституту) і забезпечує можливість реалізації гнучкої індивідуальної траєкторії навчання окремим студентом за умови забезпечення необхідної послідовності вивчення навчальних дисциплін.

Структурно-логічна схема, навчальний та робочий навчальний плани розробляються за базовою бакалаврською програмою та за певною програмою професійного спрямування.

На першому етапі складання структурно-логічної схеми зміст навчання за певною програмою розподіляється на кредитні частини. При формуванні кредитних частин необхідно керуватися такими рекомендаціями:

- оптимальний обсяг навчальних дисциплін (що забезпечить зменшення їх кількості, які вивчаються у семестрі одночасно) – 8 дисциплін на семестр;
- скорочення загальної кількості навчальних дисциплін шляхом інтеграції певних (змістовно пов'язаних) дисциплін;
- мінімальний обсяг навчальних дисциплін складає, як правило, не менше 3 кр.;
- кожна навчальна дисципліна позначається відповідним кодом та назвою;
- навчальні дисципліни обсягом більш ніж 8 кр. (240 годин) розподіляються на певні кредитні частини (модулі) для вивчення в окремих семестрах із зазначенням їх порядкових номерів, кодів та назв.

Обов'язкові навчальні дисципліни (обов'язкова складова) є загальними в межах певної базової бакалаврської програми. Орієнтовний обсяг обов'язкової складової має бути близько 50 %.

Складова бакалаврської підготовки за програмою професійного спрямування забезпечується дисциплінами за вибором ВНЗ та за вільним вибором студентів.

За вільним вибором студентів можливо введення певного блоку навчальних

дисциплін для студентів, що успішно засвоюють дисципліни індивідуального навчального плану та бажають спеціалізуватися у визначеній галузі знань для виконання випускної кваліфікаційної роботи або отримати поглиблену підготовку для подальшого засвоєння магістерської програми, бажають мати більш поглиблену підготовку з іноземної мови тощо.

Вихідною інформацією щодо розробки СЛС є перелік навчальних дисциплін із зазначенням їх кодів, назв та обсягів у кредитах ЄКТС.

У структурно-логічній схемі має бути закладена природно-логічна послідовність у вигляді певних траєкторій засвоєння навчальних дисциплін, що передбачає пріоритет тих дисциплін, оволодіння інструментарієм яких, є необхідним для розуміння всіх пов'язаних тем.

Таким чином, за допомогою СЛС забезпечується утворення масиву освітніх траєкторій (індивідуальних навчальних планів), за якими можливе навчання студентів.

4.3. Навчальні плани

Навчальні та робочі навчальні плани за базовою бакалаврською програмою та за певною програмою професійного спрямування складаються за відповідними формами. Нормативний термін навчання за програмою підготовки бакалавра за денною та заочною формами навчання 3 роки 10 місяців. Нормативний термін навчання за програмою підготовки магістра 1,5 - 2 роки.

Склад дисциплін за вільним вибором студентів у навчальному плані може не розкриватися.

У кожному екзаменаційну сесію планують не менше трьох екзаменів. Це повинні бути найважливіші дисципліни, для якісного засвоєння яких принципово необхідно мати етап узагальнення студентом навчального матеріалу. Ще за двома дисциплінами можна планувати залік.

За всіма іншими дисциплінами планується залік. Навчальні дисципліни оцінюються в системі ECTS — диференційовано, а за національною шкалою оцінювання - «зараховано/не зараховано». Таких дисциплін у кожному семестрі має бути не більше п'яти .

При плануванні курсових проектів та робіт мають бути враховані такі обмеження:

- у семестрі може бути заплановано лише одна курсова робота;
- загальна кількість курсових робіт за бакалаврською програмою підготовки не більше 5.

4.4. Робочі навчальні плани

При складанні робочих навчальних планів враховуються такі особливості:

- окремо зазначаються всі навчальні дисципліни, програми підготовки (у тому числі певний перелік або дисципліни за вільним вибором студентів);
- розподіл усіх індивідуальних семестрових завдань з певних дисциплін проводиться з урахуванням необхідного часу.

Використання паралельно-послідовної організації навчального процесу дозволяє підвищити якість навчання завдяки:

- створенню інформаційно-освітнього середовища для студентів УДПУ;
- інтенсифікації навчального процесу;
- систематичності засвоєння навчального матеріалу;
- психологічного розвантаження студентів за рахунок розподілу підсумкового контролю протягом семестру;
- здійсненню своєчасних виховних та дидактичних заходів.

4.5. Планування навчального навантаження студента

Навантаження студента з дисципліни впродовж періоду навчання (семестру, триместру тощо) складається з аудиторних годин (лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять, консультацій), самостійної роботи, підготовки та проходження контрольних заходів, на які розподіляються кредити, встановлені для навчальних дисциплін.

Якщо курсова робота планується як окремий модуль дисципліни, то на нього виділяється не менше одного кредиту.

Решта встановлених для дисципліни кредитів перераховується в години, які розподіляються на аудиторні години та самостійну роботу.

Максимальна кількість контактних годин на один кредит становить: для студентів ступенів молодшого спеціаліста та бакалавра — 16 годин, спеціаліста — 14 годин, магістра — 10 годин. Решта часу відводиться на самостійну роботу.

4.6. Особливості планування навчального навантаження студентів, які поєднують навчання з роботою

Для студентів заочної форми навчання тривалість теоретичного навчання, обов'язкової практичної підготовки, семестрового контролю та виконання індивідуальних завдань для них складає 40 тижнів на рік (до 40 тижнів в останній рік навчання).

Стаття 216 Кодексу законів про працю України передбачає додаткові відпустки у зв'язку з навчанням у вищих навчальних закладах для студентів, які поєднують роботу з навчанням. Максимальний тижневий бюджет часу студента заочної (дистанційної) форми навчання становить 27 годин (вимоги до державних стандартів вищої освіти, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 7 серпня 1998 р. № 1247), що використовується для розрахунку бюджету часу студента в міжсесійний період. У період сесій заочники мають такий самий тижневий бюджет часу, як і студенти денної форми навчання (54 години).

Оскільки теоретичне навчання студентів заочної (дистанційної) форм навчання підкріплюється загальними та професійними компетенціями, які здобуваються під час трудової діяльності, ціна одного кредиту ЄКТС для студентів заочної (дистанційної) навчання може бути встановлена на рівні 25 годин.

Вищий навчальний заклад може планувати більшу кількість кредитів на навчальний рік за рахунок власного часу студентів заочної (дистанційної) форми навчання у разі наявності їх письмової згоди.

4.7. Індивідуальний навчальний план студента

Навчання студента здійснюється за індивідуальним навчальним планом, який розробляється на навчальний рік на підставі робочого навчального плану.

Визначення вибірових дисциплін індивідуального навчального плану повинно відповідати принципам альтернативності (не менше двох приблизно рівноцінних альтернатив на кожену позицію вибору), змагальності (студент здійснює вибір після проведення пробних лекцій (занять) та ознайомлення з програмами дисциплін) та академічної відповідальності (не допускати нав'язування студентам певних вибірових дисциплін в інтересах кафедр та окремих викладачів). Дисципліни вільного вибору можуть обиратися студентами як окремо, так і кластерами (блоками), що формуються за ознакою можливості присудження відповідної кваліфікації або спорідненості отримуваних компетенцій.

5. ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Навчально-методичне забезпечення навчального процесу в університеті містить: навчально-методичні комплекси дисциплін, програми навчальних та виробничих практик, програми державних іспитів, засоби діагностики якості навчання.

Навчально-методичні комплекси дисциплін є узагальненим зібранням всіх необхідних інформаційних, організаційних, методичних елементів, що забезпечують умови для опанування змістом конкретної дисципліни студентами.

Вони розробляються для кожної навчальної дисципліни (з урахуванням особливостей денної та заочної (дистанційної) форм навчання), розглядаються методичними комісіями факультетів, затверджуються у відповідному порядку.

Навчально-методичне забезпечення дисциплін кафедр університету існує в повному обсязі у письмовому та електронному варіантах.

Структура навчально-методичних комплексів з усіх нормативних і вибірових навчальних дисциплін містить:

- навчальну програму дисципліни;
- робочу навчальну програму дисципліни;
- теоретичний матеріал для вивчення дисципліни;
- тексти лекцій (курс лекцій, опорні конспекти лекцій);
- інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних, лабораторних занять (методичні вказівки до семінарських і практичних занять, інструкції до лабораторних занять);
- контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять;
- контрольні роботи з навчальної дисципліни для перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу;
- текстові та електронні варіанти тестів для поточного, рубіжного та підсумкового контролю й самоконтролю;
- індивідуальні навчально-дослідницькі завдання, завдання для самостійної роботи;
- методичні вказівки з організації самостійної роботи студентів;
- методичні вказівки та тематика курсових робіт (курсів проектування);
- методичні вказівки до написання бакалаврських, дипломних, магістерських робіт;
- питання до підсумкового контролю, у тому числі екзаменаційні білети;

- перелік списку літературних джерел до курсу;
- наочні навчальні матеріали (посібники): схеми, діаграми, таблиці, малюнки, слайди тощо;
- критерії та система оцінювання знань, умінь і навичок студентів.

Наявність та якість цієї документації є підставою для оцінювання роботи кафедр та викладачів зокрема.

На основі освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми підготовки фахівця конкретної спеціальності розробляються програми навчальних та виробничих практик. Всі програми практик визначають зміст та організаційні засади їх проведення, вимоги до ведення документації, порядок захисту звіту за результатами практик. На всіх спеціальностях проводяться настановчі та підсумкові конференції, за результатами практик на факультетах організуються презентації, виставки, практичні конференції.

Випускаючими кафедрами розроблено та затверджено програми державної атестації для спеціальностей усіх ступенів, тематика та методичні рекомендації до написання та захисту кваліфікаційних робіт, розроблені методичні рекомендації щодо написання курсових, випускних кваліфікаційних робіт.

5.1. Оцінювання знань

Довідник користувача ЄКТС дає можливість користуватись будь-якою шкалою оцінювання, проте доцільним є врахування раніше накопиченого досвіду.

В Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини використовується національна шкала оцінювання та шкала ECTS. Розширена шкала підсумкового контролю: позитивні оцінки — «відмінно», «дуже добре», «добре», «задовільно», «достатньо», негативні оцінки — «незадовільно», «неприйнятно».

При захисті кваліфікаційних робіт за рішенням державної екзаменаційної комісії може бути виставлена оцінка «відмінно з відзнакою». При перескладанні екзаменів, заліків, повторному захисті звітів з практики та курсових робіт додатково використовується оцінка «достатньо*», яка засвідчує виконання студентом мінімальних вимог без урахування накопичення балів.

Розширена шкала підсумкового контролю використовується для виставлення екзаменаційних оцінок, залікових оцінок (усі заліки — диференційовані), захистів звітів з практики, захистів курсових та кваліфікаційних робіт тощо. Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, залікових книжок (індивідуальних навчальних планів) студентів та іншої академічної документації. У документи про освіту та академічну документацію для мобільності студентів негативні оцінки не заносяться, оцінка «достатньо*» замінюється на оцінку «достатньо».

Оцінки за розширеною шкалою виставляються на підставі накопичуваної бальної шкали нашого університету. Накопичувальна бальна шкала регулюється Положенням про освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, який повинен містити:

- межу та крок накопичувальної шкали;
- мінімальний бал для отримання позитивної оцінки;
- максимальний бал за виконання необов'язкових завдань (максимальний бал

накопичувальної шкали може бути досягнутий при виконанні обов'язкових завдань);

- правила встановлення відповідності між накопичувальною бальною шкалою та розширеною шкалою оцінювання знань студентів.

Шкала оцінювання використовується для спрощення переведення оцінок, отриманих за системою ЄКТС, у національну систему оцінювання.

Сума балів за 100-бальною шкалою	Оцінка в ЄCTS	Значення оцінки ЄCTS	Критерії оцінювання	Рівень компетентності	Оцінка за національною шкалою та шкалою Університету	
					екзамен	залік
90-100	A	Відмінно	Студент виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно здобувати знання, без допомоги викладача знаходить та опрацює необхідну інформацію, вміє використовувати набуті знання і вміння для прийняття рішень у нестандартних ситуаціях, переконливо аргументує відповіді, самостійно розкриває власні обдарування і нахили	високий (творчий)	5 відмінно	зараховано
82-89	B	Дуже добре	Студент вільно володіє вивченим обсягом матеріалу, застосовує його на практиці, вільно розв'язує вправи і задачі у стандартних ситуаціях, самостійно виправляє допущені помилки, кількість яких незначна	Достатній (конструктивно-варіативний)	4 добре	
75-81	C	Добре	Студент вміє зіставляти, узагальнювати, систематизувати інформацію під керівництвом викладача; в цілому самостійно застосовувати її на практиці; контролювати власну діяльність; виправляти помилки, серед яких є суттєві, добирати аргументи для підведення думок			
69-74	D	Задовільно	Студент відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень; з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, виправляти помилки, серед яких є значна кількість суттєвих	Середній (репродуктивний)	задовільно	
60-68	E	Достатньо	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні			
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання семестрового контролю	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу	Низький (рецептивно-продуктивний)	незадовільно	не зараховано
1-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	Студент володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу			

Додаткові умови та вимоги щодо порядку оцінювання знань студентів визначаються факультетом/кафедрою з урахуванням специфіки та особливостей напряму / спеціальності підготовки фахівців і зазначаються у відповідних методичних рекомендаціях.

5.2. Види контролю та їх визначення

Система оцінювання знань студентів з кожної дисципліни включає поточний (у випадку визначення лише однієї дисципліни) семестровий контроль знань, оцінювання результатів практик і державну атестацію за певним ступенем.

Поточний контроль здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, лабораторних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів.

Рубіжний (модульний, тематичний, календарний) *контроль* — це контроль знань студентів після вивчення логічно завершеної частини навчальної програми дисципліни.

Семестровий контроль проводиться у формі екзамену чи заліку, визначених навчальним планом у терміни, передбачені графіком навчального процесу.

З дисципліни, яка вивчається впродовж двох і більше семестрів, семестровий контроль здійснюється кожен семестр у формі, передбаченій навчальним планом. Загальна підсумкова оцінка проставляється за результатами останнього семестру, або як середня (відповідно до рішення Вченої ради факультету).

Навчальна дисципліна ділиться на логічно-пов'язані змістові частини. Змістова частина зазвичай завершується контрольною роботою чи тестом (простим, комбінованим, перехресним, розширеним і т.д.).

5.3. Поточний контроль

На початку вивчення відповідної дисципліни студента повідомляють про наявність робочої навчальної програми (в тому числі і її електронний варіант), зміст, форми проведення поточного контролю та критерії їх оцінювання.

При **поточному** контролі оцінюванню підлягають: рівень знань, продемонстрований у відповідях і виступах; активність при обговоренні питань; результати виконання і захисту лабораторних робіт, експрес-контролю у формі тестів тощо. За рішенням кафедри студентам, які брали участь у науково-дослідній роботі - роботі конференцій, студентських наукових гуртків та проблемних груп, підготовці публікацій, а також були учасниками олімпіад, конкурсів, тощо можуть присуджуватися додаткові бали.

При виставленні балів за поточний контроль *оцінюванню підлягають*: рівень теоретичних знань та практичні навички з тем, самостійне опрацювання тем; проведення розрахунків, лабораторних та контрольних робіт; написання рефератів; опрацювання завдань робочих зошитів, есе, підготовка конспектів навчальних чи наукових текстів, їх переклад з іноземної мови; підготовка анотацій публікацій тощо.

Поточне оцінювання та результати поточного оцінювання знань і навичок студентів за семестр можуть проставляються у електронному журналі обліку успішності студентів.

Термін зберігання паперової форми журналу відповідає терміну навчання за відповідним ступенем, на якому вивчається дана навчальна дисципліна.

Студент, який з поважних причин, підтверджених документально, не мав

можливості брати участь у формах поточного контролю, має право на його відпрацювання. 4 тижні на рік може бути використана для перескладання та повторного вивчення дисциплін.

Студенту, який не набрав прохідного мінімуму, за дозволом викладача, надається можливість здачі пройденого матеріалу для отримання необхідної кількості балів з поточного контролю шляхом виконання спеціальних тестів/контрольної роботи підвищеної складності, за виконання яких можна набрати до 40 балів. У випадку проведення поточного контролю комісією складність тестових чи контрольних завдань може бути підвищена і оцінюється до 60 балів.

Студент **не допускається** до складання екзамену (заліку), якщо кількість балів, одержаних поточний контроль упродовж семестру разом з максимально можливою кількістю балів, набраних на екзамені (заліку), в сумі не перевищуватиме негативної оцінки, а також якщо студент немає жодної оцінки з поточного контролю.

При наявності «непрохідного мінімуму» або при відсутності оцінок поточного контролю напередодні екзамену, заліку, викладач подає доповідну декану факультету про не допуск студента про що видається розпорядження і студент не допускається до складання екзамену/заліку, як такий, що не виконав навчальний план. Відмітка про не допуск у заліковій/екзаменаційній відомості робиться при наявності розпорядження декана. На день складання іспиту, студенту на екзамені виставляється «не допущений».

5.4. Семестровий контроль

Семестровий контроль у формі *заліку* - підсумкова кількість балів з дисципліни, яка визначається як сума балів (проста або зважена). Залік виставляється за результатами роботи студента впродовж усього семестру. Порядок та система оцінювання зазначається у робочих навчальних програмах дисципліни.

З навчальної дисципліни, за якою передбачено залік, може бути проведена підсумкова комплексна контрольна робота (ПККР). Бали, отримані за комплексну контрольну роботу, додаються до балів за дисципліну, і сумарний результат у балах «зараховано», «не зараховано» заноситься у залікову відомість навчальної дисципліни. У випадку отримання негативної оцінки, студент обов'язково здає залік. Максимальна кількість балів при цьому (за залік) дорівнює кількості балів, винесених на ПККР, але не більше 25 балів.

Семестровий контроль у формі *екзамену* проводиться письмово і/або усно. На екзамен виносяться вузлові питання, типові і комплексні задачі, завдання, що потребують творчої відповіді та вміння синтезувати отримані знання і застосовувати їх при вирішенні практичних завдань.

Перелік екзаменаційних питань та завдань, критерії їх оцінювання визначаються кафедрою і включаються до робочої навчальної програми дисципліни.

З інтегрованої дисципліни проводиться комплексний екзамен після вивчення всієї інтегрованої дисципліни. Екзамен приймають викладачі, які читали структурні частини інтегрованої дисципліни. Комісія виставляє підсумкову оцінку за інтегровану дисципліну як середньоарифметичну з урахуванням балів за навчальні дисципліни і балів, отриманих студентом під час екзамену.

5.5. Самостійна роботи студентів

Значна увага в університеті приділяється індивідуалізації навчально-

виховного процесу та посиленню ролі самостійної роботи.

Повноцінна самостійна робота студентів здійснюється в лабораторіях, читальних залах, комп'ютерних класах, на об'єктах майбутньої професійної діяльності та участі в наукових дослідженнях.

Програмний матеріал усіх курсів поділяється на дві складові: програмний матеріал, який доводиться до відома студента у формі лекцій, та матеріал, що підлягає самостійному опануванню.

Самостійна робота має такі складові і форми їх оцінювання:

- виконання семінарських, практичних і лабораторних занять під час аудиторної роботи, результати яких оцінюються під час поточного контролю;
- виконання самостійних робіт у формі есе, рефератів, з конкретних проблем та складання письмових звітів або усних доповідей тощо;
- опрацювання програмного матеріалу дисципліни та оцінка результатів під час проміжного контролю;
- дискусії, рольові ігри, інші інтерактивні форми проведення занять;
- вирішення ситуаційних завдань, виконання письмової контрольної роботи або тестування.

Однією з умов ефективної організації самостійної роботи є забезпечення студентів усіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення кожної конкретної навчальної дисципліни - інтерактивними комплексами навчально-методичного забезпечення, а саме: підручниками, навчальними та методичними посібниками, конспектами лекцій, науковою літературою та періодичними виданнями, питаннями для контролю, самоконтролю, тестовими завданнями, пакетами контрольних завдань тощо.

Кожен викладач підбирає такі форми організації самостійної роботи, які найбільш відповідають специфіці дисциплін, що він викладає. На кафедрах ведуться журнали обліку індивідуальних і групових консультацій студентів.

Питання щодо організації та контролю за самостійною та індивідуальною роботою студентів систематично розглядаються на засіданнях кафедр, вчених рад факультетів та науково-методичній раді університету.

Курсова робота - одна з форм самостійної роботи студента, метою якої є поглиблене дослідження конкретних наукових напрямів, тем, що є складовими дисципліни, в межах якої виконується робота. Кінцевим етапом виконання курсової роботи/проекту є її захист.

Вимоги до курсової роботи, порядку та принципів захисту і оцінювання передбачаються відповідними методичними рекомендаціями.

5.6. Оцінювання практик

Практика є невід'ємною складовою навчального процесу. Її мета полягає в оволодінні студентами сучасними методами, навичками, вміннями та способами організації праці майбутньої професійної діяльності, формування на базі одержаних в університеті знань професійних навичок та вмінь для прийняття самостійних рішень під час роботи у конкретних суспільно-економічних умовах, виховання потреби систематично поповнювати свої знання і творчо їх застосовувати у практичній діяльності.

Оцінка за практику складається з отриманих балів від:

- керівника від бази практики;
- керівника від кафедри;
- презентації студентом результатів проходження практики під час захисту звіту;
- відповіді на запитання.

Додаткові умови визначаються факультетом, інститутом з урахуванням специфіки та особливостей напряму/спеціальності підготовки фахівців, видів практик, які проходить студент і зазначаються у *методичних рекомендаціях* щодо організації, захисту та оцінювання відповідної практики.

Оцінка результатів проходження практики у балах і за національною шкалою зазначається у відомості за підписами керівника практики від кафедри і членів комісії, створеної для проведення захисту практики.

5.7. Атестація

Атестація - це встановлення відповідності засвоєних здобувачами вищої освіти рівня та обсягу знань, умінь, інших компетентностей вимогам стандартів вищої освіти. Атестація осіб, які здобувають ступінь молодшого бакалавра, бакалавра чи магістра, здійснюється екзаменаційною комісією, до складу якої можуть включатися представники роботодавців та їх об'єднань, відповідно до положення про екзаменаційну комісію, затвердженого вченою радою університету. Університет на підставі рішення екзаменаційної комісії (ЕК) присуджує особі, яка успішно виконала освітню програму на певному рівні вищої освіти, відповідний ступінь вищої освіти та присвоює відповідну кваліфікацію.

Атестація здійснюється екзаменаційною комісією (ЕК) **після завершення теоретичної та практичної частини навчання** за відповідним ступенем з метою встановлення фактичної відповідності рівня освітньої та кваліфікаційної підготовки випускника до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики напряму підготовки (спеціальності). При атестації оцінюється рівень теоретичних, професійних знань, умінь та навичок випускників, передбачених освітньо-кваліфікаційними характеристиками фахівців з відповідного напряму підготовки, спеціальності.

Оцінка результатів складання кваліфікаційних екзаменів та/або захисту випускних кваліфікаційних робіт здійснюється за накопичуваною бальною шкалою, прийнятою в університеті та національною шкалою і відображається у відповідних відомостях і протоколах роботи екзаменаційної комісії (ЕК).

Усі екзаменаційні завдання, зазначені в екзаменаційному білеті (у тесті) з комплексного державного екзамену, або додаткового державного екзамену з відповідної дисципліни є рівнозначними за їх внеском до загальної оцінки за екзамен. Підсумкова оцінка комплексного державного екзамену (додаткового екзамену) є середньозваженою із оцінок за кожну складову екзаменаційного завдання або тесту.

За теоретичну і практичну частину екзамену виставляється одна оцінка за накопичуваною бальною шкалою, прийнятою в університеті і національною шкалою оцінок, які за допомогою відповідної програми переводяться у ЄКТС-рейтинг. Повторне складання (перескладання) державного екзамену і захист випускної кваліфікаційної роботи з метою підвищення оцінки не дозволяється.

Випускна кваліфікаційна робота бакалавра, спеціаліста та магістра є складовою державної атестації, підсумковою індивідуальною письмовою науково-дослідною

роботою, яка дає змогу отримати комплексне уявлення про рівень засвоєння теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю.

У випускній кваліфікаційній роботі студент повинен продемонструвати знання з певного наукового напрямку, володіння навичками наукового дослідження, здатність мислити, аналізувати, узагальнювати й робити висновки.

Оцінка студента за кваліфікаційну роботу формується на основі оцінки рецензента та захисту. Вимоги до написання та оформлення і критерії оцінювання випускних кваліфікаційних робіт визначаються відповідним положенням факультету, інституту.

Захист випускної кваліфікаційної роботи є обов'язковою процедурою для отримання відповідного ступеня. До захисту допускаються студенти, які виконали навчальний план із спеціальності й успішно склали всі іспити й заліки. За рішенням кафедри може проводитись попередній захист на засіданні кафедри.

За результатами навчання за ступенями бакалавр, спеціаліст, магістр визначається підсумковий ЄКТС-рейтинг, який складається із суми усіх балів, одержаних студентом під час семестрового контролю та державної атестації впродовж усього періоду навчання.

5.8. Порядок ліквідації академічної заборгованості

У разі отримання оцінки «незадовільно» студент має право на два перескладання: викладачу та комісії. Замість перескладання комісії студент може вибрати повторне вивчення дисципліни, проходження практики чи виконання курсової роботи в наступному навчальному періоді.

У разі отримання оцінки «неприйнятно» студент зобов'язаний повторно вивчити дисципліну, пройти практику чи виконати курсову роботу в наступному навчальному періоді.

Повторне вивчення дисциплін, проходження практики та виконання курсових робіт планується за рахунок власного часу студента і не фінансується з бюджетних коштів. При повторному вивченні відповідний навчальний компонент відноситься до індивідуального навчального плану наступного навчального періоду.

Повторне вивчення вибіркової дисципліни може бути замінено вивченням іншої вибіркової дисципліни відповідного циклу та обсягу.

5.9. Застосування ЄКТС - рейтингу

ЄКТС — рейтинг — це система, створена для забезпечення єдиної міждержавної процедури оцінювання, виміру та порівняння результатів навчання, передачі документів про навчання у ВНЗ від одного закладу освіти до іншого, як в Україні, так і за її межами. Система ЄКТС - рейтинг базується на принципах взаємної довіри і передбачає виконання низки правил щодо її складових: *ЄКТС-кредитів, ЄКТС-рейтингу, Угоди про навчання і зарахування кредитів.*

ЄКТС - рейтинг - використовуються для спрощення переведення оцінок між вищими навчальними закладами, забезпечує конвертованість внутрішніх оцінок закладів освіти.

ЄКТС-рейтинг визначається з кожної дисципліни після завершення її вивчення у відповідному семестрі - за I семестр на початку II семестру (1-2 тижень), а за II семестр - не пізніше двох тижнів вересня (після ліквідації академічної заборгованості), особами відповідальними за внесення інформації до бази ІС відповідного факультету.

Рейтинг кожного студента формується із урахуванням відвідування семінарських, практичних та лабораторних занять, підготовки відповідних навчальних матеріалів (тематичних модулів, індивідуальних навчально-дослідних завдань), результатів контрольних та поточних підсумкових робіт, роботи кожного в парах чи малих групах тощо. На рівні кожного студента підсумовується набрана кількість балів, як результат роботи впродовж семестру. Студенти, котрі не задоволені набраною сумою балів, складають залік чи екзамен і таким чином підвищують свій рейтинг. Засвідчується ефективність таких форм роботи, як захист студентами рефератів та презентацій з наступним їхнім обговоренням та оцінюванням самими студентами.

Система переведення ЄКТС-рейтингу у 100-бальну систему також застосовується у випадку перезарахування оцінок студентів іноземців, що прибувають на навчання до Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини; студентів, які деякі курси вивчали за кордоном; студентів, які переведені, поновлені із ВНЗ, де не застосовується 100-бальна система оцінювання знань.

Студентам, яким у поданих ними документах, оцінки з навчальних дисциплін визначені за ЄКТС-рейтингом (А - Е) та у випадку переведення, вступу, поновлення у складі студентів університету (ОКР «бакалавр» «спеціаліст», «магістр») студентів з іншого ВНЗ, де не використовується 100-бальна система оцінювання, переведення у 100 бальну систему здійснюється відповідно до шкал представлених у додатках «Положення про приймальну комісію Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини».

5.10. Трансфер кредитів

Трансфер кредитів може здійснюватись у порядку перезарахування кредитів, які були встановлені студентам під час навчання на інших освітніх програмах, та можливого визнання результатів неофіційного та неформального навчання.

Перезарахування кредитів, які були встановлені під час навчання на інших освітніх програмах, здійснюється за рішенням керівника вищого навчального закладу або його підрозділу на підставі документів про раніше здобуту освіту (додаток до диплома, академічна довідка, свідоцтво про підвищення кваліфікації), витягу із навчальної картки, у разі одночасного навчання за декількома програмами або академічної довідки ЄКТС.

Університет повинен проінформувати Міністерство освіти і науки України про всі випадки трансферу кредитів у випадку визнання результатів неофіційного та неформального навчання в обсязі понад 30 кредитів.

Студент, який одержав більше двох незадовільних оцінок (включаючи залік, екзамен) підлягає відрахуванню зі складу студентів за академічну неуспішність.

Відрахування студента за академічну неуспішність здійснюється автоматично у випадку не зарахування кредитів за три модулі під час семестрового контролю, а також за порушення умов договору про навчання.

Академічна мобільність студента забезпечується:

- можливістю вибору спеціальності в межах одного напрямку підготовки фахівців;
- можливістю індивідуального формування програм підготовки шляхом, вибору навчальних дисциплін, які належать до дисциплін вільного вибору;

- можливістю переривати та поновлювати навчання, крім випадків, передбачених нормативними актами МОНУ;
- можливістю одночасного навчання за різними програмами.

6. ОBOB'ЯЗКИ ТА ПРАВА УЧАСНИКІВ ЄКТС

6.1. Координатори ЄКТС

Координатори ЄКТС займаються адміністративними та академічними аспектами ЄКТС і надають консультації студентам.

До компетенції закладу належить прийняття рішень щодо розподілення завдань між координаторами ЄКТС та іншими колегами, які займаються міжнародними зв'язками.

6.2. Координатор ЄКТС від закладу

Важливість ролі координатора від закладу полягає в тому, щоб гарантувати виконання зобов'язань закладу перед нормами ЄКТС і механізмами реалізації.

До загальних обов'язків координатора належатиме сприяння поширенню ЄКТС як на рівні закладу, так і за його межами, наприклад, у рамках міжнародних програм зі співпраці, сприяння практичному втіленню ЄКТС і надання підтримки координаторам від факультетів.

Серед більш конкретних завдань координатора — інформування студентів про ЄКТС та узгодження підготовки, створення пакетів інформації та інформування про них партнерів і факультетських координаторів. Координатор від закладу є також відповідальним за договірні заходи з Європейською комісією і з Державним органом присвоєння грантів.

6.3. Основні права координатора ЄКТС

Координатор має право:

- відвідувати всі види занять студента згідно з його індивідуальним навчальним планом;
- брати участь у засіданнях кафедри та вчених рад університету;
- подавати пропозиції щодо покращення навчального процесу та діяльності координаторів від факультетів.

6.4. Координатор ЄКТС від факультету

Координатор від факультету є тією особою, яка підтримує ділові зв'язки зі студентами та викладацьким складом кафедри чи факультету і займається більшою мірою, практичними й навчальними аспектами реалізації ЄКТС.

Він більш детально інформує студентів ЄКТС, забезпечує студентів інформаційними пакетами, що надійшли від закладів-партнерів, допомагає студентам заповнити форму заяви, пояснює процедуру визнання освіти та оформлення документів (навчальний контракт, перелік оцінок дисциплін) і т.д. Координатор від факультету спрямовує студента на розробку програми навчання, поєднуючи навчальні вимоги з індивідуальними інтересами.

Зв'язок між місцевими та закордонними закладами офіційно здійснюється координаторами від факультетів, які обмінюються формами заяв і підписаними копіями, обговорюють програми навчання, готують перелік оцінок дисциплін для студентів, що від'їжджають на навчання, а також для тих, хто повертається після завершення навчання у рідні вузи.

Координатори від факультетів інформують своїх колег про ECTS та її втілення з точки зору розподілення кредитів для всіх курсів кафедри / факультету. Вони готують ту частину інформаційного пакета, яка стосуватиметься їхньої кафедри / факультету.

6.5. Основні функції координатора ЄКТС від факультету:

- ознайомлення студентів з нормативно-методичними матеріалами (інформаційним пакетом / каталогом курсів), які регламентують організацію навчального процесу за кредитно-трансферною системою;
- надання рекомендацій студентам щодо формування їх навчального плану з урахуванням засвоєних змістових модулів (навчальних дисциплін) за час перебування в інших вищих навчальних закладах України або за кордоном;
- погодження індивідуального навчального плану студента та подання його на затвердження начальнику навчального відділу та проректору з навчальної роботи;
- контроль за реалізацією індивідуального навчального плану студента на підставі відомостей про зараховані студенту залікові кредити з подальшим поданням пропозицій щодо продовження навчання студента або щодо його відрахування.

6.6. Основні обов'язки координатора:

- знати вимоги освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійні програми підготовки фахівців для певного ступеня;
- візувати індивідуальний навчальний план студента;
- подавати пропозиції щодо зарахування кредитів за вивчення навчальних дисциплін, які студент засвоїв за час перебування в інших ВНЗ України або за кордоном;
- аналізувати фактичне зарахування студентом кредитів з урахуванням обов'язкових дисциплін і структурно-логічної схеми та подавати пропозиції щодо продовження навчання студента або щодо його відрахування;
- подавати начальнику навчально-методичного відділу пропозиції щодо переведення на інший курс, відрахування та заохочення студента;

Обидва координатори забезпечують плавну інтеграцію студентів, що прибули до університету, на рівні їхніх закладів, а також сприяють досягненню студентами успіхів у закордонних закладах шляхом підтримання з ними постійного контакту

6.7. Студент, який навчається в системі ECTS

Студент має право:

- ознайомитись з нормативно-методичними матеріалами (інформаційним пакетом тощо), які регламентують організацію навчального процесу за кредитно-трансферною накопичувальною системою;
- отримати роз'яснення щодо своїх прав і обов'язків, а також особливостей організації навчального процесу, вимог до рівня засвоєння знань, формування вмінь, сутності розширеної шкали підсумкового контролю;
- отримати рекомендації щодо формування індивідуального навчального плану з урахуванням засвоєних навчальних дисциплін за час перебування в інших вищих навчальних закладах України або за кордоном та обмежень, що впливають зі структурно-логічної схеми програми підготовки;
- сформулювати індивідуальний навчальний план на основі варіативних навчальних

- дисциплін програми підготовки з урахуванням установлених обмежень;
- продовжити навчання в інших ВНЗ України або за кордоном та повернутись на навчання в університет за умови зарахування в установленому порядку отриманих залікових кредитів;
 - продовжити термін навчання на один рік відносно нормативного терміну за умови навчання за контрактом;
 - за умови випереджаючого засвоєння програми навчання включати до індивідуального навчального плану певні навчальні дисципліни для отримання додаткових кваліфікацій, спеціалізацій тощо;
 - отримувати за конкурсом інтегральних рейтингів підвищену або іменну стипендію, рекомендацію на навчання в аспірантурі;
 - бути прийнятим за конкурсом інтегральних рейтингів на навчання за магістерською програмою.

7. ГЛОСАРІЙ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Автономія закладу (Institutional autonomy): Право закладу вищої освіти / вищого навчального закладу приймати рішення щодо статутної діяльності, зокрема освітньої, дослідницької, видавничої, адміністративної, кадрової, фінансової, іншої, згідно із законодавством. Автономія є умовою реалізації інтелектуально-інноваційного потенціалу, сприяє ефективному здійсненню місії (призначення) і візії (бачення), завдань і функцій закладу.

Дивись також: академічна свобода; заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад.

Академічна довідка (Transcript): Офіційна виписка, структурований опис навчальних досягнень студента. У багатьох системах освіти використовуються детальні описи, у яких відображаються кредити ЄКТС й оцінки з вивчених навчальних компонентів (наприклад академічна довідка за Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою).

Дивись також: додаток до диплома; Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; кредит ЄКТС.

Академічна кваліфікація (Academic qualification): *див. Академічний ступінь (Academic degree).*

Академічна свобода (Academic freedom): Свобода освітньої та дослідницько-інноваційної діяльності викладачів, учених закладу вищої освіти / вищого навчального закладу.

Дивись також: автономія закладу; заклад вищої освіти/вищий навчальний заклад.

Академічне визнання (Academic recognition): Офіційне підтвердження повноважними органами іноземних академічного ступеня / освітньої кваліфікації, періодів навчання, їх позиціювання в системі освіти сторони, що приймає, з метою доступу власника такої кваліфікації до подальшого навчання.

Дивись також: академічний ступінь; акредитація; освітні кваліфікації.

Академічний (Academic): Характеристика, що стосується освіти, навчання, викладання, досліджень.

Дивись також: академічна свобода; академічне визнання; академічний ступінь; навчання / навченість; освіта; освітні кваліфікації.

Академічний персонал (Academic staff): Персонал закладу вищої освіти /

вищого навчального закладу, основним завданням якого є викладання та / або дослідження. Включає осіб, які обіймають посади, що передбачають здійснення викладання та / або дослідження.

Дивись також: академічний; заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад.

Академічний ступінь (Academic degree): Освітня кваліфікація, що присуджується закладом вищої освіти / вищим навчальним закладом за результатами успішного виконання освітньої / навчальної програми вищої освіти (наприклад, ступінь бакалавра, ступінь магістра, ступінь доктора).

Дивись також: кваліфікація; освітні кваліфікації; освітня / навчальна програма; Міжнародна стандартна класифікація освіти; професійні кваліфікації.

Акредитація (Accreditation): Періодичне оцінювання і визнання уповноваженими державними та / або громадськими органами діяльності закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів, освітніх / навчальних програм як таких, що відповідають установленим вимогам, нормам, стандартам.

Дивись також:; Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти; ліцензування; якість вищої освіти.

Аудиторні години (Class hours): Години, які витрачаються студентом і викладачем на аудиторні навчальні заняття.

Дивись також:; контактні години; навчальне навантаження.

Бакалавр (Bachelor): Назва академічного ступеня (кваліфікації), що присуджується після завершення першого етапу (підрівня) 5-го рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти, першого циклу вищої освіти в болонській класифікації та відповідає 6-му рівню Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя. Здобуття кваліфікації (академічного ступеня) бакалавра зазвичай потребує 180-240 кредитів ЄКТС.

Дивись також:; Болонський процес; доктор; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж: життя; кредит ЄКТС; магістр; Міжнародна стандартна класифікація освіти; рівні, цикли вищої освіти.

Болонська декларація (Bologna Declaration): Декларація про міжнародне співробітництво у сфері вищої освіти, що підписана у 1999 р. у м. Болонья (Італія) на рівні відповідальних за вищу освіту міністрів 29 європейських країн та започаткувала Болонський процес із створення привабливого і конкурентоздатного Європейського простору вищої освіти. Декларацією проголошено основні цілі: запровадження зрозумілих і порівнюваних академічних ступенів та їх двоциклової організації; прийняття системи кредитів, аналогічної Європейській кредитній трансферно-накопичувальній системі; сприяння мобільності студентів, викладачів, дослідників, адміністраторів; розвиток європейського співробітництва із забезпечення якості та європейського виміру вищої освіти.

Дивись також:; Болонський процес; Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; Європейський простір вищої освіти; кредит ЄКТС; цикли вищої освіти.

Болонський процес (Bologna process): Структурна й парадигмальна реформа вищої освіти в Європі, початок якій покладено підписанням Болонської декларації в 1999 р. у Болоньї (Італія) і яка спрямована на створення привабливого і конкурентоздатного Європейського простору вищої освіти.

Реалізація перетворень здійснюється відповідно до комюніке (декларацій) конференцій міністрів, відповідальних за вищу освіту, що проводяться не рідше ніж раз на два роки: 2001 (Прага), 2003 (Берлін), 2005 (Берген), 2007 (Лондон), 2009 (Левен / Лювен-ля-Ньов), 2010 (Будапешт / Відень).

Дивись також: Болонська декларація; Європейський простір вищої освіти.

Взаємне визнання (Mutual recognition): Взаємна згода двох або більше інституційних органів щодо визнання кожним з них академічних ступенів, освітніх / навчальних програм чи закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів і підтвердження двома або більше агенціями забезпечення якості чи акредитації того, що методологія агенцій дотримана і відповідні процедури реалізовані належним чином.

Дивись також: академічне визнання; визнання кредитів.

Визнання кредитів (Recognition of credits): Процес, за допомогою якого заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад засвідчує (підтверджує), що результати навчання, отримані та оцінені в іншому закладі, та відповідні їм кредити задовольняють (деякі або всі) вимоги окремої освітньої / навчальної програми, її компонента (модуля) або кваліфікації в цьому освітньому / навчальному закладі.

Дивись також: кредит ЄКТС; присвоєння кредитів.

Викладацький персонал (Teaching staff): Персонал закладу вищої освіти / вищого навчального закладу, основним завданням якого є викладання. Включає осіб, які обіймають посади, що передбачають здійснення викладання.

Дивись також: академічний персонал; заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад; науково-педагогічні / педагогічні працівники.

Випуск (Graduation): Успішне закінчення студентами закладу вищої освіти / вищого навчального закладу і одержання відповідної кваліфікації.

Дивись також: випускник; заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад; кваліфікація.

Випускник (Graduate): Особа, яка успішно завершила навчання на певному рівні або підрівні (етапі, циклі) вищої освіти.

Дивись також: випуск; заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад; рівні, цикли вищої освіти; студент.

Вища освіта (Higher / tertiary education): Формальна освіта, що надається на найвищих (5-му і 6-му) освітніх рівнях за Міжнародною стандартною класифікацією освіти в університетах, інших закладах вищої освіти / вищих навчальних закладах та відповідає 5-8-м рівням Європейської рамки кваліфікацій для навчання впродовж життя.

Дивись також: бакалавр; заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад; доктор; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя; магістр; рівні, цикли вищої освіти.

Вищий навчальний заклад: *див. Заклад вищої освіти (Higher education institution).*

Галузь навчання (Field of study): Основний предмет (предмети) навчання в освітній / навчальній програмі в межах галузі освіти. Галузь навчання може мати різний ступінь конкретизації: напрям підготовки, спеціальність, спеціалізація або широка, вузька, деталізована.

Дивись також: галузь освіти; освітня / навчальна програма.

Галузь освіти (Field of education): Основна предметна область освіти. За Міжнародною стандартною класифікацією освіти галузь (поряд з рівнем) освіти є базовою наскрізною класифікаційною змінною освітніх програм [1; 9; 10; 13; 23].

Дивись також: галузь навчання; Міжнародна стандартна класифікація освіти; освітня програма.

Дескриптори кваліфікацій (Descriptors of qualifications): Загальний опис кваліфікацій за рівнями (підрівнями, етапами, циклами) у термінах компетентностей, а також часто в кредитах ЄКТС.

Дивись також: дескриптори циклів / рівнів; Дублінські дескриптори; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж: життя; кваліфікація; компетентність / компетентності; кредит ЄКТС; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; результати навчання.

Дескриптори циклів / рівнів (Cycle / level descriptors): Загальний опис очікуваних результатів навчання, виражених у термінах компетентностей, на кожному з циклів / рівнів вищої освіти та часто із зазначенням кредитів ЄКТС.

Дивись також: дескриптори кваліфікацій; Дублінські дескриптори; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж: життя; компетентність / компетентності; кредит ЄКТС; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; результати навчання.

Додаток до диплома (Diploma supplement): Документ, що видається випускникам закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів та містить детальну інформацію про успішно завершене навчання. Додаток до диплома європейського зразка заповнюється відповідно до структури, розробленої Європейською комісією, Радою Європи і ЮНЕСКО, що необхідно для забезпечення міжнародної зрозумілості та визнання диплома (кваліфікації вищої освіти) з метою доступу до подальшого навчання та / або здійснення професійної діяльності.

Дивись також: академічний ступінь; визнання кредитів; випускник; кваліфікація.

Доктор (Doctor): Назва академічного ступеня (кваліфікації), що присуджується за результатами успішного завершення найвищого (6-го) освітнього рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти або третього циклу за болонською класифікацією вищої освіти.

Дивись також: академічний ступінь; бакалавр; докторська школа; кваліфікація; магістр; рівні, цикли вищої освіти; ступінь третього циклу; трициклова система вищої освіти.

Докторська школа (Doctoral school): Основний структурний підрозділ університетів, інших провідних закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів, що забезпечує реалізацію програм докторської освіти (підготовки) відповідно до рівневої (циклової) організації вищої освіти.

Дивись також: доктор; рівні, цикли вищої освіти; ступінь третього циклу; трициклова система вищої освіти.

Дублінські дескриптори (Dublin descriptors): Системний опис типових очікуваних досягнень та здатностей випускника для кожного циклу вищої освіти. Дублінські дескриптори сформульовані у термінах п'яти видів компетентностей: знання і розуміння; застосування знань і розуміння; формування суджень;

комунікація; здатність до подальшого навчання, розвитку.

Дивись також: дескриптори кваліфікацій; дескриптори циклів / рівнів; компетентність / компетентності.

Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, ЄКТС (European Credit Transfer and Accumulation System, ECTS): Система трансферу і накопичення кредитів, що сприяє наданню, визнанню, підтвердженню кваліфікацій та освітніх компонентів, мобільності студентів. Система ґрунтується на визначенні навчального навантаження студента, яке необхідне для досягнення певних результатів навчання та обліковується в кредитах ЄКТС. В ЄКТС навчальному навантаженню навчального року за денною формою відповідають 60 кредитів.

Дивись також: визнання кредитів; дескриптори кваліфікацій; дескриптори циклів / рівнів; додаток до диплома; кредит ЄКТС; навантаження студента; результати навчання.

Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя (European Qualifications Framework for Lifelong Learning, EQF LLL): Рекомендований у 2008 р. Європейським Парламентом і Радою Європейського Союзу загальний системний опис восьми кваліфікаційних рівнів, які охоплюють весь спектр кваліфікацій, здобутих у процесі формального, неформального, інформального навчання, зокрема загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти. Рамка є інструментом для поліпшення розуміння, порівняння, ідентифікації і визнання існуючих та запровадження нових кваліфікацій у різних країнах Європи, сприяє мобільності громадян між країнами та навчання впродовж життя. Кожен кваліфікаційний рівень описується в термінах результатів навчання, які визначаються через знання, уміння і компетентність.

Дивись також: дескриптори кваліфікацій; дескриптори циклів / рівнів; Дублінські дескриптори; Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; кваліфікація; компетентність / компетентності; кредит ЄКТС; національна рамка кваліфікацій; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; результати навчання.

Європейський простір вищої освіти, ЄПВО (European Higher Education Area, EHEA): Простір вищої освіти країн-учасниць Болонського процесу, що проводять узгоджену і прозору освітню політику. Болонською декларацією у 1999 р. проголошено формування до 2010 р. привабливого і конкурентоздатного Європейського простору вищої освіти (ЄПВО), Будапештсько-Віденською декларацією у 2010 р. заявлено про його створення. Комюніке, прийнятим у Льовені / Лувен-ла-Ньові (2009 р.), визначено стратегію розвитку ЄПВО до 2020 р. Основними інструментами ЄПВО є Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, національні рамки кваліфікацій, сумісні з Рамкою кваліфікацій ЄПВО (2005 р.), та Додаток до диплома.

Дивись також: Болонський процес; Додаток до диплома; Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; Лісабонська стратегія; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти (European Standards and Guidelines for Quality Assurance of Higher Education): Документ, що ухвалений на Болонському саміті в 2005 р. У Бергені

(Норвегія) та містить стандарти і рекомендації для закладів та агенцій забезпечення якості вищої освіти. Стосується внутрішнього і зовнішнього забезпечення якості вищої освіти.

Дивись також: Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти; Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти; якість вищої освіти.

Забезпечення якості (Quality assurance): Сукупність процедур, що застосовуються на інституційному (внутрішньому) та національному і міжнародному (зовнішньому) рівнях для якісної реалізації освітніх / навчальних програм і присудження кваліфікацій.

Дивись також: Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти; Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти; якість вищої освіти.

Заклад вищої освіти (Higher education institution): Заклад освіти, основним завданням якого є забезпечення умов, необхідних для здобуття особою вищої освіти. У світовій практиці основним типом закладів вищої освіти є університет.

Дивись також: вища освіта; Європейська асоціація закладів вищої освіти; Європейська асоціація університетів; університет.

Заклад освіти (Education institution): див. *Освітній заклад (Educational institution).*

Знання (Knowledge): Осмислена та засвоєна суб'єктом наукова інформація, що є основою його усвідомленої, цілеспрямованої діяльності. Знання бувають емпіричними (фактологічними) і теоретичними (концептуальними).

Дивись також: комунікація; навчання/навченість; освіта; розуміння; уміння; цінності.

Іноземні студенти (Foreign students): Студенти, що не мають громадянства країни, у якій навчаються.

Дивись також: міжнародні студенти.

Інформальна освіта (Informal education): Освіта, що зовні не організована, тобто неофіційна, самоорганізована освіта (самоосвіта): наприклад, прослуховування окремих лекцій або читання книг і журналів. Близьким до інформальної освіти за значенням є інформальне навчання.

Дивись також: навчання / навченість; освіта; формальна, неформальна освіта; формальне, неформальне, інформальне навчання.

Інформальне навчання (Informal learning): Неофіційне цілеспрямоване (самонавчання) або нецілеспрямоване (спонтанне, що відбувається під час позанавчальної діяльності) навчання.

Дивись також: навчання / навченість; освіта; формальна, неформальна, інформальна освіта; формальне, неформальне навчання.

Кваліфікація (Qualification): Офіційний результат процесу оцінювання й визнання, який отримано, коли компетентний орган установив, що особа досягла результатів навчання за заданими стандартами. За концепцією Міжнародної стандартної класифікації професій, кваліфікація характеризує здатність особи виконувати завдання і обов'язки певного виду діяльності, визначається рівнем і спеціалізацією освіти (формальної, неформальної, інформальної). Сучасне розуміння кваліфікації як «втілення певної якості» *{лат.}* виходить за межі придатності для професійної діяльності та не обмежується її професійними ознаками. Рамки (як певне шкалювання) кваліфікацій передбачають принципову їх вимірюваність

(визначеність) і градацію. Для забезпечення цього кваліфікації описуються в термінах результатів навчання, останні, у свою чергу, виражаються через компетентності (реалізаційні здатності особи). Термін «кваліфікація» охоплює широке різноманіття результатів формального, неформального, інформального навчання як в освітній системі, так і поза нею. З огляду на провайдера кваліфікацій вони поділяються на академічні / освітні (надаються освітньою системою на основі освітніх стандартів) та професійні (надаються переважно роботодавцями або спільно з ними на основі професійних стандартів, вироблених у сфері праці). У Лісабонській конвенції з визнання кваліфікацій вищої освіти в європейському регіоні (1997 р.), спрямованій на порівнювання і встановлення еквівалентності документів про вищу освіту різних країн, документах Європейського простору вищої освіти під кваліфікацією також розуміють будь-який ступінь, звання, диплом або інше свідоцтво, що видане компетентним органом і засвідчує успішне закінчення відповідної програми з вищої освіти.

Дивись також: академічна кваліфікація; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя; компетентність / компетентності; Лісабонська конвенція з визнання; освітні кваліфікації, професійні кваліфікації; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; результати навчання; формальна, неформальна, інформальна освіта; формальне, неформальне, інформальне навчання.

Компетентнісний підхід (Competence-based approach): Підхід до визначення результатів навчання, що базується на їх описі в термінах компетентностей. Компетентнісний підхід є ключовим методологічним інструментом реалізації цілей Болонського процесу та за своєю сутністю є студентоцентрованим. Запровадженню цього підходу присвячено європейський проект Тюнінг.

Дивись також: Болонський процес; компетентність / компетентності; проект Тюнінг; результати навчання; студентоцентрований підхід.

Компетентність / компетентності (Competence, competency / competences, competencies): За проектом Тюнінг Європейської Комісії, це динамічна комбінація знань, розуміння, умінь, цінностей, інших особистих якостей, що описують результати навчання за освітньою / навчальною програмою. Компетентності покладені у основу кваліфікації випускника. Компетентність (компетентності) як набуті реалізаційні здатності особи до ефективної діяльності не слід плутати з компетенцією (компетенціями) як наданими особі повноваженнями.

Дивись також: кваліфікація; компетенція / компетенції; проект Тюнінг; результати навчання; студентоцентрований підхід; формальна, неформальна, інформальна освіта.

Компетенція / компетенції (Competence, competency / competences, competencies): Надані (наприклад нормативно-правовим актом) особі (іншому суб'єкту діяльності) повноваження, коло її (його) службових та інших прав і обов'язків. Слід розрізняти поняття компетенції / компетенцій від компетентності / компетентностей як набутих реалізаційних здатностей особи.

Дивись також: кваліфікація; компетентність / компетентності; проект Тюнінг; результати навчання.

Комунікація (Communication): Взаємозв'язок суб'єктів з метою

передавання інформації, узгодження дій, спільної діяльності, зокрема для здійснення освіти, навчання.

Дивись також: знання; навчання / навченість; освіта; розуміння; уміння; цінності.

Контактні години (Contact hours): Навчальний час, що проводиться студентами в безпосередньому контакті з викладачем.

Дивись також: аудиторні години.

Контроль якості (Quality control): Процес оцінювання якості, який сфокусований на вимірюванні якості закладу вищої освіти / вищого навчального закладу або освітньої / навчальної програми. Включає певний набір методів, процедур, інструментів, що розроблені і використовуються для визначення відповідності реальної якості встановленим стандартам. Ключовим елементом контролю якості є система доказів правильності оцінки якості.

Дивись також: освітні стандарти; якість вищої освіти.

Кредит ЄКТС (Credit ECTS): Одиниця, яка використовується в Європейській кредитній трансферно-накопичувальній системі (ЄКТС) для вимірювання обсягу навчального навантаження студента, потрібного для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Певна кількість кредитів ЄКТС призначається всім компонентам освітньої / навчальної програми та програмі в цілому. Кредит ЄКТС може бути присвоєний студенту як знак того, що оцінюванням установлено опанування ним певних наперед визначених результатів навчання. Як правило, присвоєний кредит ЄКТС не може бути втрачений, проте за деяких обставин заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад може встановити, що для того, аби бути визнаними складовою частиною освітньої / навчальної програми, кредити мають бути присвоєні в певний проміжок часу.

Дивись також: Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; компетентність / компетентності; навантаження студента; проект Тюнінг; результати навчання.

Критерії оцінювання (Assessment criteria): Стосовно оцінювання виконання вимог освітніх / навчальних програм -описи того, що і на якому рівні має зробити студент для демонстрації досягнення результатів навчання.

Дивись також: компетентність / компетентності; проект Тюнінг; результати навчання; трициклова система вищої освіти.

Курс (Course): У світовій практиці — частина освітньої / навчальної програми, яка зазвичай є автономною і оцінюється окремо та характеризується конкретним набором результатів навчання і відповідними критеріями оцінювання. Освітня / навчальна програма, як правило, складається з певної кількості курсів. За навчальним навантаженням студента курс характеризується певною (рекомендовано уніфікованою або кратною) кількістю кредитів ЄКТС. Курс — синонім вітчизняного терміна «навчальна дисципліна / модуль» в освітній / навчальній програмі. У певних випадках курс означає освітню / навчальну програму в цілому.

Дивись також: компетентність / компетентності; кредит ЄКТС; модуль; освітня / навчальна програма; проект Тюнінг; результати навчання.

Лісабонська конвенція з визнання (Lisbon Recognition Convention): Міжнародна конвенція Ради Європи, що розроблена спільно з ЮНЕСКО,

прийнята в 1997 р. у Лісабоні, запроваджується з 1999 р. і стосується визнання академічних ступенів та кваліфікацій вищої освіти. Конвенція встановлює, що ступені (кваліфікації) і періоди навчання мають визнаватися, якщо інституціями, відповідальними за визнання, не встановлено суттєвих відмінностей. Лісабонська конвенція з визнання слугує важливим інструментом Болонського процесу та Європейського простору вищої освіти.

Дивись також: академічне визнання; академічний ступінь; Болонський процес; Європейський простір вищої освіти; кваліфікація; Лісабонська стратегія.

Ліцензування (Licensing): Процес, за яким урядовий орган надає офіційний дозвіл: 1) освітнім / навчальним програмам на реалізацію до отримання акредитації; 2) закладам освіти для виконання конкретних функцій. У національній практиці вищої школи ліцензування - процедура визнання уповноваженим органом спроможності закладу вищої освіти / вищого навчального закладу розпочати освітню діяльність, пов'язану із здобуттям вищої освіти, відповідних ступенів і кваліфікацій згідно з вимогами стандартів вищої освіти та державними вимогами щодо кадрового, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення.

Дивись також: акредитація.

Магістр (Master): Назва академічного ступеня (кваліфікації), що присуджується після завершення другого етапу (підрівня) 5-го рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти або другого циклу вищої освіти в болонській класифікації. Зазвичай реалізація магістерської освітньої / навчальної програми вимагає попередньої освіти на бакалаврському підрівні, циклі (у цьому разі потребує 60-120 кредитів ЄКТС). У певних випадках можлива інтегрована магістерська підготовка в межах двох етапів (підрівнів, циклів) на базі повної (завершеної) середньої освіти (сумарно 300-360 кредитів ЄКТС).

Дивись також: бакалавр; доктор; кредит ЄКТС; рівні, цикли вищої освіти.

Міжнародна стандартна класифікація освіти, МСКО (International Standard Classification of Education, ISCED): Класифікація освіти на основі системної характеристики освітніх програм, слугує інструментом збирання, узагальнення та представлення статистичних даних про освіту. МСКО запроваджена ЮНЕСКО у 1976 р., переглянута у 1997 р. і нині є основною міжнародною класифікаційною системою освіти. У МСКО наскрізними класифікаційними параметрами визначено рівні і галузі освіти, а також додаткові критерії (наприклад призначення, орієнтація, тривалість освітньої програми). Концепція МСКО містить визначення таких понять, як освіта, підготовка, навченість, навчання, комунікація, інформація тощо. У 2011 р. передбачається прийняти оновлену версію МСКО, яка відображатиме розвиток освіти та більш досконале її розуміння.

Дивись також: бакалавр; Болонський процес; доктор; магістр; рівні, цикли вищої освіти.

Міжнародні студенти (International students): Студенти, які попередню освіту здобували в іншій країні.

Дивись також: іноземні студенти.

Мобільність (Mobility): Ключовий принцип формування європейських

просторів вищої освіти і досліджень, що передбачає різноманітні можливості для вільного переміщення студентів, викладачів, дослідників, адміністраторів у цих просторах з метою академічного і загальнокультурного взаємозбагачення, слугує забезпеченню цілісності зазначених європейських просторів. Важливу роль у забезпеченні мобільності відіграють основні інструменти Болонського процесу - Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система, Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти, Додаток до диплома, а також європейська і національні системи забезпечення якості вищої освіти.

Дивись також: визнання кредитів; Додаток до диплома; Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти; Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; якість вищої освіти.

Модуль (Module): Навчальний компонент освітньої / навчальної програми, у якій кожний такий компонент містить однакову або кратну кількість кредитів ЄКТС (наприклад 5, 10, 15). У різних країнах, освітніх документах модуль може означати компонент освітньої / навчальної програми, курс, навчальну дисципліну, групу навчальних дисциплін.

Дивись також: кредит ЄКТС; курс; модуляризація; освітня / навчальна програма; призначення кредитів; проект Тюнінг; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; результати навчання.

Модуляризація (Modularisation): Підхід до побудови освітньої / навчальної програми, при якому її компоненти (курси / навчальні дисципліни) мають однаковий або кратний вимір. За проектом Тюнінг та Європейською кредитною трансферно-накопичувальною системою рекомендовано такі варіанти кредитних вимірів: 5-10-15 або 6-9-12-15.

Дивись також: Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; кредит ЄКТС; модуль; проект Тюнінг.

Навантаження студента (Student workload): Час, який пересічний студент (певного рівня / циклу вищої освіти) потребує для досягнення визначених (очікуваних) результатів навчання. Цей час включає всі види навчальної роботи: лекції, семінарські, практичні заняття, самостійну роботу, складання екзаменів тощо.

Дивись також: Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; проект Тюнінг; результати навчання.

Навчальна програма (Study programme): див. *Освітня програма (Educational programme).*

Навчальне навантаження (Study load): див. *Навантаження студента (Student workload).*

Навчальний заклад: див. *Освітній заклад (Educational institution).*

Навчання / навченість (Learning): За Міжнародною стандартною класифікацією освіти, навчання (процес) / навченість (результат) визначається як будь-яке поліпшення в поведінці, інформованості, знаннях, розумінні, поглядах, цінностях, уміннях.

Дивись також: Міжнародна стандартна класифікація освіти; освіта.

Навчання впродовж життя (Lifelong learning, LLL): Процес навчання за будь-якими формами (формальне, неформальне, інформальне), рівнями

(підрівнями, циклами) та періодами (тривалістю) впродовж усього життя людини.

Дивись також: формальна, неформальна, інформальна освіта; формальне, неформальне, інформальне навчання.

Навченість навчатися (Learning to learn): Здатність до організації і постійного продовження власного індивідуального і / або групового навчання. Навченість навчатися є однією з ключових компетентностей особи, що визначені Європейським Парламентом і Радою Європейського Союзу, та включає оцінювання своїх навчальних потреб, процесу та прогресу, визначення можливостей, подолання перешкод для успішного навчання, відповідну мотивацію і впевненість.

Дивись також: навчання / навченість; освіта.

Накопичення кредитів (Credit accumulation): Процес послідовного отримання кредитів за навчання в рамках освітньої / навчальної програми, відповідно до вимог якої потрібно отримати певну кількість кредитів для її успішного завершення. Кредити присвоюються і накопичуються лише тоді, коли успішне досягнення студентом визначених (очікуваних) результатів навчання підтвержене оцінюванням. Кредити можуть взаємно визнаватися між освітніми / навчальними програмами в одному навчальному закладі, між різними закладами в межах країни або на міжнародному рівні. У будь-якому разі лише заклад освіти / навчальний заклад, що присуджує кваліфікацію, визначає, які кредити, отримані в інших місцях, можуть бути зараховані як частина роботи, необхідної для присудження кваліфікації.

Дивись також: Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; кваліфікація; кредит ЄКТС; оцінювання студентів.

Науково-педагогічні / педагогічні працівники: *див. Академічний персонал (Academic staff).*

Національна рамка кваліфікацій, НРК (National Qualifications Framework, NQF): Цілісний міжнароднозрозумілий опис національної шкали кваліфікацій у термінах компетентностей, через який усі кваліфікації та інші навчальні досягнення, зокрема у вищій освіті, можуть бути виражені й співвіднесені між собою в узгоджений спосіб.

Дивись також: дескриптори кваліфікацій; дескриптори циклів / рівнів; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж: життя; кваліфікація; компетентність / компетентності; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Неформальна освіта (Non-formal education): Додаткова освіта, що доцільно організована, проте не завершується наданням кваліфікації певного рівня (етапу, циклу) формальної освіти.

Дивись також: освіта; формальна, інформальна освіта; формальне, неформальне, інформальне навчання.

Неформальне навчання (Non-formal learning): Додаткове навчання, що не завершується наданням кваліфікації певного рівня (етапу, циклу) формальної освіти.

Дивись також: навчання / навченість; формальна, неформальна, інформальна освіта; формальне, інформальне навчання.

Освіта (Education): За концепцією Міжнародної стандартної класифікації

освіти будь-яка цілеспрямована й організована діяльність для задоволення навчальних потреб (потреб у навченості), яку в деяких країнах називають окультуренням або підготовкою. Інакше кажучи, освіта - організована й послідовна комунікація заради навченості. При цьому комунікація розглядається як взаємодія між певною кількістю осіб, що пов'язана з передаванням інформації.

Дивись також: комунікація; Міжнародна стандартна класифікація освіти; навчання / навченість; формальна, неформальна, інформальна освіта; формальне, неформальне, інформальне навчання.

Освіта дорослих (Adult / continuing / recurrent education): Комплекс освітніх заходів будь-яких змісту, рівня, методу, форми, завдяки яким особи, які вважаються в певному суспільстві дорослими, вдосконалюють свої освітні і професійні кваліфікації, розвивають здатності, компетентності.

Дивись також: компетентність / компетентності; освітні кваліфікації; продовжена освіта; професійні кваліфікації; формальна, неформальна, інформальна освіта; формальне, неформальне, інформальне навчання.

Освітні кваліфікації (Educational qualifications): Кваліфікації, що присуджуються в освітній системі на основі освітніх стандартів.

Дивись також: академічна кваліфікація; академічний ступінь; кваліфікація; професійна кваліфікація.

Освітні стандарти (Educational standards): Стандарти, що виробляються в освітній системі для забезпечення освіти певного рівня (підрівня, етапу, циклу) і присудження відповідних освітніх (академічних) кваліфікацій (ступенів).

Дивись також: академічна кваліфікація; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж: життя; кваліфікація; компетентність / компетентності; національна рамка кваліфікацій; освітні кваліфікації; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; результати навчання; рівні, цикли вищої освіти.

Освітній заклад (Educational institution): Організація, що надає навчальні та / чи пов'язані з цим послуги.

Дивись також: заклад вищої освіти / вищий навчальний заклад.

Освітній компонент (Educational component): Самодостатня і формально структурована частина освітньої / навчальної програми (наприклад курс, модуль, навчальна дисципліна, семінар, виробнича практика тощо).

Дивись також: курс; модуль; освітня / навчальна програма.

Освітній рівень (Educational level): див. Рівень освіти (Level of education).

Освітня програма (Educational programme): Узгоджена сукупність освітніх компонентів (навчальних дисциплін, модулів, практик тощо), яка визнана необхідною для присудження певної кваліфікації та описана результатами навчання в термінах компетентностей.

Дивись також: кваліфікація; компетентність / компетентності; курс; модуль; освіта; освітній компонент; навчання / навченість; результати навчання.

Оцінка (Grade / mark): Будь-яка кількісна або якісна міра на основі визначених критеріїв, які використовуються для опису результатів оцінювання в окремій навчальній дисципліні (модулі) або в освітній / навчальній програмі в цілому.

Дивись також: оцінювання студентів.

Оцінювання студентів (Assessment of individual students): Формалізований

процес визначення рівня опанування студентом запланованих (очікуваних) результатів навчання, що є необхідним для вдосконалення навчального процесу, підвищення ефективності викладання, розвитку студентів.

Дивись також: оцінка; результати навчання.

Придатність до працевлаштування (Employability): Наявність у випускників компетентностей (знань, умінь, інших особистіших характеристик), що необхідні для успішного працевлаштування.

Дивись також: дескриптори кваліфікацій; дескриптори циклів / рівнів; Дублінські дескриптори; компетентність / компетентності; освітні кваліфікації; професійні кваліфікації; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; якість вищої освіти.

Призначення кредитів (Credit assignment): Процес формального визначення в кредитах ЄКТС навчального навантаження студента, необхідного для опанування певної освітньої / навчальної програми або її компонентів.

Дивись також: Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; кредит ЄКТС; навантаження студента; навчальне навантаження; накопичення кредитів; присвоєння кредитів.

Присвоєння кредитів (Award of credits): Акт надання (зарахування) студентові певної кількості кредитів ЄКТС. Присвоєння кредиту ЄКТС підтверджує, що результати навчання студента оцінено, і що студент виконав вимоги до освітнього / навчального компонента чи кваліфікації.

Дивись також: Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; кредит ЄКТС; накопичення кредитів; призначення кредитів; результати навчання.

Присудження ступеня / кваліфікації (Award of degree / qualification): Акт надання студентові певного академічного ступеня / кваліфікації за результатами успішного виконання відповідної освітньої / навчальної програми.

Дивись також: академічна кваліфікація; академічний ступінь; кваліфікація; освітні кваліфікації.

Продовжена освіта (Continuing / recurrent education): див. *Освіта дорослих (Adult education).*

Проект Тюнінг (TUNING Project): Проект Європейської Комісії «Налаштування освітніх структур в Європі», що реалізується з 2000 р. європейськими університетами при взаємодії із сферою праці та спрямований на формування загальної методології порівнюваності і сумісності рівнів та змісту освітніх / навчальних програм у різних предметних областях вищої освіти. Проект охоплює переважну більшість країн, що підписали Болонську декларацію, включаючи Україну. Проект Тюнінг виходить з того, що академічні ступені (кваліфікації) у міжнародному плані можуть бути порівнянними і сумісними, якщо порівнюване те, що здатні (компетентні) виконати їх власники, та якщо порівнювані відповідні академічні і професійні профілі. При цьому не ставиться за мету розроблення уніфікованих загальноєвропейських освітніх / навчальних програм із детермінованим переліком навчальних дисциплін та із визначеним змістом. За проектом визначено загальні, ключові та специфічні, предметні компетентності для окремих освітніх галузей. У рамках проекту також розроблені

дескриптори циклу / рівня для значної кількості предметних областей.

Дивись також: академічна кваліфікація; Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; компетентність / компетентності; кредит ЄКТС; освітні кваліфікації; результати навчання; рівні, цикли вищої освіти.

Професійне визнання (Professional recognition): Стосується права власника кваліфікації на практичну діяльність і відповідний професійний статус. У межах Європейського Союзу визнання в професійних цілях визначається як правовий акт, за яким компетентний орган у приймаючій країні визнає, що кваліфікація, отримана за рубежом, прийнятна для здійснення на її території законодавчо регульованої професійної діяльності.

Дивись також: академічне визнання; кваліфікація; регульована професія.

Професійні кар'єрні кваліфікації (Professional career qualifications): Професійні кваліфікації, що присуджуються роботодавцями в сфері праці на основі професійних стандартів. Професійні кар'єрні кваліфікації слід відрізняти від професійних освітніх кваліфікацій, які надаються в освітній сфері.

Дивись також: Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя; кваліфікація; освітні кваліфікації; професійні освітні кваліфікації; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Професійні кваліфікації (Professional qualifications): Кваліфікації, які надаються з урахуванням професійних стандартів, що діють у сфері праці, і відображають здатність особи виконувати завдання і обов'язки певного виду професійної діяльності. За суб'єктом надання професійні кваліфікації поділяються на кар'єрні (надаються у сфері праці) та освітні (надаються у сфері освіти). Серед професійних кар'єрних кваліфікацій - кваліфікаційні розряди, ранги, класні чини, категорії, звання тощо.

Дивись також: академічна кваліфікація; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя; кваліфікація; компетентність / компетентності; освітні кваліфікації; професійні кар'єрні кваліфікації; професійні освітні кваліфікації; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Професійні освітні кваліфікації (Professional educational qualifications): Освітні кваліфікації, які орієнтовані на вихід випускника на ринок праці, здійснення професійної діяльності та надаються в освітній сфері з урахуванням професійних стандартів за результатами виконання професійних освітніх програм. Професійні освітні кваліфікації не слід плутати із академічними кваліфікаціями (ступенями), що орієнтовані на подальше навчання, або професійними кар'єрними кваліфікаціями, які надаються роботодавцями у сфері праці.

Дивись також: академічна кваліфікація; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя; кваліфікація; освітні кваліфікації; професійні кваліфікації; професійні кар'єрні кваліфікації; професійні освітні програми; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Професійні освітні програми (Professional educational programmes): Професійно, практично орієнтовані освітні / навчальні програми, що передбачають вихід випускника на ринок праці.

Дивись також: освітні програми.

Професійні стандарти (Professional standards): Мінімально необхідні

вимоги до змісту та умов праці, кваліфікації працівників, їх компетентностей, що визначаються роботодавцями і слугують основою для присудження професійних кваліфікацій. Професійні стандарти співвідносяться з рівнями національної рамки кваліфікацій і групуються за галузевими ознаками.

Дивись також: Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя; кваліфікація; національна рамка кваліфікацій; освітні кваліфікації; освітні стандарти; професійні кваліфікації; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.

Профіль навчання (Profile of study): Сукупність основних типових характеристик освітньої / навчальної програми, що відображають специфіку спрямування вищої освіти. Серед таких характеристик - орієнтація освітніх / навчальних програм, що визначає їх тип (А — теоретичний, академічний, В - практичний, професійний). Орієнтаційні типи характерні для всіх рівнів і циклів вищої освіти - бакалаврського, магістерського, докторського.

Дивись також: бакалавр; доктор; кваліфікація; магістр; освітня/навчальна програма.

Профіль ступеня (Degree profile): див. Профіль навчання (*Profile of study*).

Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (Framework for Qualifications of the European Higher Education Area, QF EHEA): Всеохопна рамка (шкала) кваліфікацій, яка розроблена для закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів Європи, прийнята на Бергенській конференції (2005 р.), описує три послідовних цикли вищої освіти: перший, включаючи короткий, (бакалаврський), другий (магістерський) і третій (докторський). Для опису кваліфікаційних рівнів рамки використовуються Дублінські дескриптори, що складаються з п'яти видів компетентностей (результатів навчання): знання і розуміння; застосування знань і розуміння; формування суджень; комунікація; здатність для подальшого навчання, розвитку, а також кредитний вимір для першого і другого циклів.

Дивись також: дескриптори кваліфікацій; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя; кваліфікація; компетентність / компетентності; кредит ЄКТС; результати навчання; цикли вищої освіти.

Ранжування закладів вищої освіти (Ranking Higher Education Institutions): Процес і механізм порівняння показників діяльності закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів (та / або освітніх / навчальних програм) за певними критеріями та визначення відповідних рейтингів. Серед авторитетних світових рейтингів - «Таймс» (Times-QS), який визначає 200 найкращих університетів та еквівалентних їм закладів, і «Шанхайський» (Академічний рейтинг університетів світу - ARWU), ранжує 500 університетів та еквівалентних закладів світового класу.

Дивись також: якість вищої освіти.

Регульована професія (Regulated profession): Професія, діяльність у межах якої певним чином регулюється законом або адміністративними правилами.

Дивись також: професійні кваліфікації; професійні стандарти.

Результати (Outcomes): Очікувані чи досягнуті результати освітньої / навчальної програми, іншої інституційної діяльності, що підтверджуються певним переліком індикаторів. Реальні досягнуті результати відмінні від цілей, які

являють собою очікувані (заплановані, бажані) результати.

Дивись також: оцінювання студентів; результати навчання.

Результати навчання (Learning outcomes): Сукупність компетентностей, що виражають знання, розуміння, уміння, цінності, інші особистісні якості, які набув студент після завершення освітньої / навчальної програми або її окремого компонента. Результати навчання в сукупності із критеріями їх оцінювання визначають мінімальні вимоги до присвоєння кредитів, у той час як виставлення оцінок ґрунтується на зіставленні реальних навчальних досягнень студента із мінімальними вимогами. Реальні результати навчання відрізняються від навчальних цілей (очікуваних результатів) тим, що стосуються навчальних досягнень студента, тоді як цілі навчання є намірами викладача (запланованими результатами). Термін «результати навчання» є одним з основних термінів Болонського процесу і важливий для розуміння та порівняння розмаїття академічних ступенів (кваліфікацій) в Європі, зміни освітньої парадигми з процесної на результатну. Останнє означає перехід від підходу в побудові освітніх / навчальних програм та викладанні, орієнтованого на викладача, до студентоцентрованого підходу.

Дивись також: академічний ступінь; кваліфікація; компетентність / компетентності; проект Тюнінг; студентоцентрований підхід.

Рівень кредиту (Credit level): Показник відносного рівня вимог до складності навчального компонента, глибини його вивчення та рівня самостійності студента. Може пов'язуватися з роком навчання (наприклад, рівні 1 / 2 / 3 при трирічній освітній / навчальній програмі) і / або змістом курсу (наприклад базовий, середній, ускладнений).

Дивись також: Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; кредит ЄКТС.

Рівень освіти (Level of education): Місце освітньої / навчальної програми, відповідного академічного ступеня (кваліфікації) в системі освіти, зокрема вищої освіти. Рівень освіти, поряд з галуззю освіти, є основною класифікаційною змінною Міжнародної стандартної класифікації освіти. Кваліфікації також ідентифікуються з певними рівнями європейських і національних рамок кваліфікацій. Зазвичай існує національна ієрархія рівнів освіти, академічних ступенів, кваліфікацій (з цією метою в різних країнах прийнято національні системи класифікації освіти та рамки кваліфікацій). Кількість рівнів освіти, академічних ступенів, кваліфікацій може відрізнятися поміж країнами та системами вищої освіти.

Дивись також: дескриптори циклів /рівнів; Європейська рамка кваліфікацій для навчання впродовж життя; Міжнародна стандартна класифікація освіти; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; рівні, цикли вищої освіти.

Рівні вищої освіти (Levels of higher education): див. Міжнародна стандартна класифікація освіти, МСКО (International Standard Classification of Education, ISCED).

Розуміння (Understanding): Теоретичний (концептуальний) рівень опанування знань, що дає змогу не лише фактично знати, що, де і коли відбувається, а й пояснити, чому і як здійснюється те чи інше явище.

Дивись також: знання; навчання / навченість; освіта; уміння; цінності.

Сертифікація (Certification): Процес, за яким уповноважений орган підтверджує досягнення встановлених стандартів якості та зазвичай надає відповідні права суб'єкту діяльності. Для вищої освіти надання відповідного сертифікату, диплома або звання формально означає, що результати навчання опановані студентом, оцінені та визнані компетентним органом згідно із визначеним стандартом.

Дивись також: акредитація; Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти; Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти; освітні стандарти; результати навчання; якість вищої освіти.

Соціальний вимір вищої освіти (Social dimension in higher education): Сукупність характеристик вищої освіти, яка включає рівний і справедливий доступ до якісної освіти, інформування і консультування студентів, їх матеріальну підтримку, забезпечення соціальної єдності, що дає змогу більшості молодих людей опанувати освіту вищого рівня та максимально розкрити свій особистий потенціал, а, отже, досягнути соціального вирівнювання громадян. Соціальний вимір вищої освіти є одним з аспектів Болонського процесу.

Дивись також: мобільність; якість вищої освіти.

Спільний ступінь (Joint degree): Академічний ступінь (кваліфікація), що присуджується спільно, принаймні, двома закладами вищої освіти / вищими навчальними закладами на основі освітньої / навчальної програми, що розроблена та / або надається спільно цими закладами-партнерами. Присудження спільних ступенів (кваліфікацій) сприяє академічній і професійній мобільності, створенню Європейського простору вищої освіти.

Дивись також: академічний ступінь; академічна кваліфікація, мобільність; освітні кваліфікації; мобільність.

Стандарти (Standards): Положення (норми), що визначають певний рівень вимог до змісту, якості та умов її оцінювання. Стосовно закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів стандарти містять визначення того, що має бути досягнуто цими закладами для акредитації чи сертифікації їх або їхніх освітніх / навчальних програм. Щодо освітніх / навчальних програм, то стандарти включають опис результатів навчання, необхідних для присудження кваліфікації.

Дивись також: акредитація; освітні стандарти, компетентність / компетентності; професійні стандарти; результати навчання; якість вищої освіти.

Стратегія у вищій освіті (Strategy in higher education): Визначення довгострокових цілей розвитку вищої освіти та обставин, з урахуванням яких плануються, ресурсно забезпечуються і реалізуються відповідні заходи. У рамках Болонського процесу у 2007 р. прийнята стратегія «Європейський простір вищої освіти в глобальному оточенні», у якій поміж пріоритетів на майбутнє є цілісне функціонування цього простору.

Дивись також: Болонський процес; Європейський простір вищої освіти.

Студент (Student): Особа, яка залучена до формальної освітньої / навчальної програми вищої освіти.

Дивись також: академічний / викладацький персонал, науково-педагогічні / педагогічні працівники; навантаження студента; студентоцентрований підхід.

Студентоцентрикований підхід (Student-centred approach / Learner-centered approach): Передбачає розроблення освітніх / навчальних програм, які зосереджуються на результатах навчання, ураховують особливості пріоритетів особи, що навчається, ґрунтуються на реалістичності запланованого навчального навантаження, яке узгоджується із тривалістю освітньої / навчальної програми. При цьому студенту надаються більші можливості щодо вибору змісту, темпу, способу та місця навчання.

Дивись також: навчальне навантаження; результати навчання.

Ступінь (Degree): Офіційна освітня кваліфікація, яка присуджується закладом вищої освіти / вищим навчальним закладом після успішного завершення відповідної освітньої / навчальної програми. Порівняно з академічним ступенем є більш широким поняттям, оскільки охоплює також професійні освітні кваліфікації.

Дивись також:: академічна кваліфікація; академічний ступінь; освітні кваліфікації, професійні кваліфікації; рівень освіти; ступені першого, другого, третього циклів; цикли вищої освіти.

Ступінь другого циклу (Second cycle degree): Освітня кваліфікація, що присуджується закладом вищої освіти / вищим навчальним закладом після успішного завершення другого циклу вищої освіти за болонською класифікацією з тривалістю навчання 1-2 роки та навчальним навантаженням 60-120 кредитів ЄКТС. Ступінь другого циклу, який зазвичай називають магістерським, надається на основі отриманого раніше ступеня першого циклу або (у випадку інтегрованого ступеня) на основі третього освітнього рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти.

Дивись також: кредит ЄКТС; магістр; Міжнародна стандартна класифікація освіти; ступінь першого циклу; ступінь третього циклу; рівень освіти; трициклова система вищої освіти; цикли вищої освіти.

Ступінь першого циклу (First cycle degree): Освітня кваліфікація, що присуджується закладом вищої освіти / вищим навчальним закладом після успішного завершення першого циклу вищої освіти за болонською класифікацією з тривалістю навчання не менше трьох років та навчальним навантаженням 180—240 кредитів ЄКТС. Ступінь першого циклу, який зазвичай називають бакалаврським, надається на основі третього освітнього рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти.

Дивись також: бакалавр; кредит ЄКТС; Міжнародна стандартна класифікація освіти; ступінь другого циклу; ступінь третього циклу; рівень освіти; трициклова система вищої освіти; цикли вищої освіти.

Ступінь третього циклу (Third cycle degree): Освітня кваліфікація, що присуджується закладом вищої освіти / вищим навчальним закладом після успішного завершення третього циклу вищої освіти за болонською класифікацією з тривалістю навчання 3—4 роки і передбачає обов'язкове проведення науково-дослідницької роботи. Ступінь третього циклу, який зазвичай називають докторським, надається на основі отриманого раніше ступеня другого циклу або в певних випадках — першого циклу вищої освіти.

Дивись також: бакалавр; кредит ЄКТС; магістр; Міжнародна стандартна класифікація освіти; ступінь першого циклу; ступінь другого циклу; рівень

освіти; трициклова система вищої освіти; цикли вищої освіти.

Транснаціональна вища освіта (Transnational higher education): Вища освіта, що надається громадянам певної країни освітніми закладами іншої держави.

Дивись також: акредитація; визнання; спільний ступінь.

Трансфер (Transfer): Процес зарахування кредитів, присвоєних в одному освітньому закладі і визнаних в іншому, як правило, з метою отримання (присудження) кваліфікації.

Дивись також: Європейська кредитна трансферно-накопичувальна система; кредит ЄКТС; визнання кредитів.

Тривалість навчальної програми (Duration of study programme): *див. Тривалість освітньої програми (Duration of educational programme).*

Тривалість освітньої програми (Duration of educational programme): Стандартна кількість років, упродовж яких студент може виконати освітню програму.

Дивись також: освітня / навчальна програма.

Трициклова система вищої освіти (Three-cycle system of higher education): Запроваджена в рамках Болонського процесу система вищої освіти, що складається з трьох циклів: перший і другий цикли відповідають першому і другому етапам (підрівням) 5-го освітнього рівня за Міжнародною стандартною класифікацією освіти, а третій - 6-му (найвищому) освітньому рівню за цією класифікацією. Перший, другий і третій цикли зазвичай називають бакалаврським, магістерським, докторським. Кожен з цих циклів забезпечує доступ до професійної кар'єри та подальшого навчання. Характер кваліфікацій, що надаються на кожному з циклів, описується Дублінськими дескрипторами в межах Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти. Документами Болонського процесу допускається також існування короткого циклу в межах першого циклу, або пов'язаного з останнім.

Дивись також: бакалавр; доктор; Дублінські дескриптори; магістр; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; ступінь першого циклу; ступінь другого циклу; ступінь третього циклу.

Уміння (Skills): Здатність до застосування знань і розуміння для виконання завдань та розв'язання проблем. Уміння бувають когнітивними (інтелектуально-творчими) на підставі логічного, інтуїтивного, творчого мислення або практичними на основі спритності, майстерності з використанням методів, матеріалів, інструкцій та інструментів.

Дивись також: знання; навчання/навченість; комунікація; освіта; розуміння; цінності

Університет (University): Основний тип закладу вищої освіти / вищого навчального закладу, що найбільш повно виражає й реалізує місію, візію, цілі, завдання і функції вищої освіти. Як провідні інтелектуальні осередки суспільства, університети на засадах автономії, академічної свободи здійснюють освітню, дослідницьку, інноваційну діяльність, є головними чинниками суспільного прогресу. Зазвичай університети здійснюють підготовку фахівців на всіх рівнях (підрівнях, етапах, циклах) та за широким спектром галузей освіти і навчання на основі накопичення потужного дослідницько-інноваційного кадрового, інформаційного, матеріально-технічного потенціалу. Для визначення університетів світового класу проводяться їх різноманітні ранжування.

Дивись також: вища освіта; Європейська асоціація закладів вищої освіти; Європейська асоціація університетів; Європейський дослідницький простір; Європейський простір вищої освіти; ранжування закладів вищої освіти / вищих навчальних закладів; якість вищої освіти. .

Формальна освіта (Formal education): Освіта, що призводить до присудження кваліфікації (кваліфікацій) у межах певного освітнього рівня (етапу, циклу) і здійснюється в закладах освіти. За даними Організації економічного співробітництва і розвитку формальна освіта зазвичай актуальна для осіб віком до 40 років, для старшого віку її роль у навчанні впродовж життя значно знижується.

Дивись також: навчання / навченість; навчання впродовж: життя; неформальна, інформальна освіта; формальне, неформальне, інформальне навчання; освіта.

Формальне навчання (Formal learning): див. *Формальна освіта (Formal education).*

Цикли вищої освіти (Cycles of higher education): Складові в ієрархічній структурній класифікації вищої освіти, запропонованій у рамках Болонського процесу. В Європейському просторі вищої освіти виділяють такі цикли: короткий у межах першого циклу, перший (зазвичай називають бакалаврським), другий (магістерський) і третій (докторський) цикли вищої освіти. У деяких країнах виділяють також постдокторський цикл, пов'язаний з вищими докторськими кваліфікаціями (вищий, габілітований доктор, доктор наук).

Дивись також: Болонський процес; Європейський простір вищої освіти; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти; трициклова система вищої освіти.

Цінності (Values): Об'єктивно-суб'єктивна інформація, що виражає значення об'єктів для суб'єктів, суб'єктивні пріоритети в царині об'єктів. Цінності як ставлення суб'єктів до об'єктів формуються в освіті, навчанні.

Дивись також: знання; комунікація; навчання/навченість; освіта; розуміння; уміння.

Якість вищої освіти (Quality in Higher Education): Характеристика вищої освіти, що відображає відповідність результатів навчання, освітніх процесів та інституційних умов актуальним цілям розвитку особи і суспільства. Якість вищої освіти є ключовим поняттям Болонського процесу. З метою її забезпечення розроблено Рамку кваліфікацій Європейського простору вищої освіти (2005 р.), Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти (2005 р.), утворено Європейську асоціацію забезпечення якості вищої освіти (2004 р.) та Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (2008 р.).

Дивись також: Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти; Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти; Європейські стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості вищої освіти; Рамка кваліфікацій Європейського простору вищої освіти.